

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martina Ježková

Násilná kriminalita páchaná ženami

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Násilná kriminalita páchaná ženami* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Martina Ježková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D., bez jejížž cenných rad, připomínek a podnětů by tato práce nevznikla.

Obsah

Seznam zkratk použitých předpisů	5
Úvod	6
1 Vymezení základních pojmů	9
1.1 Vývoj násilné kriminality	11
1.2 Historie kriminality žen	13
2 Žena jako pachatelka násilné kriminality	15
2.1 Specifika kriminality žen	15
3 Násilné trestné činy páchané ženami	21
3.1 Násilná kriminalita obecně	21
3.2 Fenomenologie násilné kriminality	24
3.3 Struktura ženské kriminality	27
3.4 Rozbor české právní úpravy vybraných trestných činů	28
3.4.1 Vražda	28
3.4.2 Vražda novorozeného dítěte matkou	31
4 Ženy ve výkonu trestu odnětí svobody	41
4.1 Právní úprava trestu odnětí svobody	41
4.2 Specifické zacházení se ženami ve vězení	42
4.3 Ženská Věznice ve Světlé nad Sázavou	44
4.3.1. Oddíl pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí	45
5 Ženy zařazené pro výkon trestu odnětí svobody na specializovaný oddíl pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou	51
5.1 Odsouzená A	51
5.2 Odsouzená B	53
Závěr	55
Seznam použitých zdrojů	58
Shrnutí	63
Summary	64
Klíčová slova	65
Keywords	65
Přílohy	66

Seznam zkratk použitých předpisů

LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Řád výkonu TOS	Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TSK	Takticko-statistická klasifikace
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o obětech TČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Kriminalita je jev, který je a byl rovněž v minulosti nedílnou součástí lidské společnosti. Násilná kriminalita je navíc označována jako sociálně patologický jev současné společnosti. Z toho je tedy patrné, že jak násilná kriminalita, tak i samo násilí je aktuálním problémem naší doby. Na významu této problematice přidává také skutečnost, že se nejedná o problém pouze určité skupiny lidí či vymezeného okruhu odborníků, ale týká se skutečně celé společnosti. Mimo jiné také tím, že se jedná o případy, které jsou v hojně míře medializovány, ačkoli ne vždy zcela objektivním způsobem. Kriminalitu obecně můžeme dělit podle různých kritérií, jedním z nich je dělení na základě pohlaví, které jsem si při psaní své diplomové práce zvolila jako stěžejní.

V rámci tohoto rozdělení jsem se zaměřila na protiprávní jednání, kterého se dopouštějí ženy jako jeho pachatelky. Jedním z důvodů, které mě k volbě takového zaměření diplomové práce vedly, byl zejména fakt, že ženská kriminalita je stále poměrně opomíjena a není jí zdaleka věnována taková pozornost, jaká by dle mého názoru být měla. Do určité míry lze jistě souhlasit s argumentem, že mezi muži je mnohem více pachatelů trestných činů než mezi ženami, což je důvodem, proč po dlouhá léta nebyla ženská kriminalita vůbec řešena. Na druhou stranu se ale i ženy mnohdy dopouštějí těch nejzávažnějších činů, jako je například vražda, a to pouze s tím rozdílem, že je k takovému jednání zpravidla vede jiná pohnutka či jiný motiv, než jaký můžeme pozorovat u pachatele-muže. Motivace pak není jediným odlišným znakem, kterým se kriminalita žen vyznačuje, a právě tyto odlišnosti se snažím ve své práci objasnit.

„Kriminalitě žen je v kriminálních teoriích věnováno málo pozornosti.“¹ Tuto větu můžeme nalézt v mnoha publikacích zabývajících se ženskou kriminalitou. Velký podíl na rozšíření diskuse o vymezení ženské kriminality má feministické hnutí a také autorky zabývající se genderovou problematikou. V posledních letech je o tuto otázku proječován větší zájem, stále se ale jedná spíše o povrchní vymezení rozdílů mezi mužskou a ženskou kriminalitou bez hlubšího a komplexního zpracování dané tematiky.

Při zpracování diplomové práce jsem vycházela z dostupné odborné literatury, zejména pak české, ale s ohledem na již zmiňovanou nedostatečnost řešení předmětné problematiky jsem jako zdroj využila především soudní spisy, judikaturu a v neposlední řadě pak přímo osobní rozhovory s odsouzenými ženami. Základní otázka, kterou jsem si položila, zní: Jakých trestných činů se ženy dopouštějí nejčastěji?

¹ Např. ČEPELÁK, Jiří, KARABEC, Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, 1986, s. 15.

Vycházela jsem zejména z kriminálních statistik Policie České republiky, a to jak pro samotné výpočty, tak i co se týká zařazení jednotlivých protiprávních jednání pod skupinu násilné kriminality. V souvislosti s tím jsem také řešila otázku, podle jakých kritérií je možné násilné jednání vymezovat. Opomenout jsem nemohla ani již zmiňované rozdíly mezi kriminalitou mužů a žen, a zabývala jsem se tedy rovněž otázkou, v čem tyto odlišnosti spočívají. Na rozdíl od dostupné literatury jsem ale rozdíly hledala především prostřednictvím projednávaných případů, tedy zejména s ohledem na ta kritéria, kterými se zabývají orgány činné v trestním řízení při vyšetřování jednotlivých případů. Za významný zdroj považuji také návštěvu v ženské věznici, která posloužila zejména pro zpracování části této práce zaměřující se na výkon trestu odnětí svobody, a to na základě vlastního pozorování. V neposlední řadě jsem tedy hledala také odpověď na otázku, zda se nějakým způsobem liší věznice ženská od věznice, kde si svůj trest odpykávají odsouzení muži.

Práce se člení do pěti kapitol, které jsou dále rozděleny na podkapitoly. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy, které charakterizují kriminalitu obecně. Obsahuje také historický kontext a stručný popis vývoje kriminality. Kapitola druhá se již zaměřuje výhradně na ženy jako pachatelky trestné činnosti a charakterizuje její specifika oproti kriminalitě mužů. Ve třetí kapitole jsem prováděla na základě statistik Policie České republiky srovnání a hledala tak odpověď na otázku, jakých trestných činů se ženy dopouštějí nejčastěji. Do této kapitoly jsem zahrнула také rozbor dvou nejzávažnějších činů, tedy trestného činu vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou. Kromě odborné literatury jsem vycházela především ze soudních spisů a judikatury, která se k těmto činům vztahuje. Kapitola následující je zaměřena na výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen. Pozornost jsem v ní věnovala právní úpravě výkonu trestu odnětí svobody a zejména pak výkonu tohoto trestu na specializovaném oddíle pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými dětmi. Závěrečná kapitola navazuje na kapitolu předchozí a přináší konkrétní příběhy dvou žen, které si odpykávají trest odnětí svobody ve Věznici Světlá nad Sázavou.

Na základě uskutečněné analýzy, vlastních výpočtů a provedeného pozorování se v rámci této práce snažím podat alespoň v hlavních bodech komplexní pohled na ženskou kriminalitu, tedy od samotného počátku v podobě krátkého historického úvodu přes vymezení hlavních pojmů a objasnění specifik až k samotnému výkonu trestu. Zejména vzhledem k tomu, že já sama jsem se pro účely této práce zaměřila pouze na výkon trestu matek nezletilých dětí, jimž bylo povoleno mít své nezletilé dítě u sebe ve výkonu trestu, se domnívám, že by za další výzkum jistě stálo i objasnění situace těch odsouzených, kterým tento typ výkonu trestu povolen nebyl, případně u sebe mají jedno ze svých dětí, ale jejich

další děti již překročily věkovou hranici, do které je společné umístění s matkou na specializovaném oddíle věznice přípustné. S ohledem na rozsah této práce jsem se nezabývala otázkami, jako jsou prevence či následná resocializace odsouzených pachatele, jež osobně považuji rovněž za významné skutečnosti, a ponechávám je tedy jako návrhy k dalšímu výzkumu.

1 Vymezení základních pojmů

Kriminalita, kterou páchají ženy, je do jisté míry oblastí značně specifickou. I přes mnohé odlišnosti je ale součástí kriminality jako takové a z toho důvodu je možné nalézt i prvky společné. Nejprve je namístě vymezit alespoň nejzákladnější pojmy, které s trestnou činností jak žen, tak i mužů souvisejí.

Základním a stěžejním pojmem je sama kriminalita. Bývá označována také jako zločinnost a představuje „souhrn spáchaných trestných činů ve společnosti za určitý časový okamžik“². Násilím je podle definice doktríny českého trestního práva „použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu“³. Podle této definice je zřejmé, že může být prostředkem nátlaku na poškozeného (jeho vůli), zahrnuje ale pouze některé formy násilí, neboť se vztahuje jen k trestným činům proti svobodě a lidské důstojnosti a mimo to k některým činům proti pořádku ve věcech veřejných.

Násilí je možné dělit do dvou forem – *vis absoluta* a *vis compulsiva*. *Vis absoluta* představuje takové násilí, které nedovoluje oběti žádný odpor, oběť tedy nemá možnost své chování ovlivnit. Naproti tomu ve druhém případě, tedy ve formě *vis compulsiva*, působí na vůli oběti (nebo proti její vůli) a nutí ji k určitému jednání.⁴ Za násilí je dle vymezení § 119 TZ⁵ možné považovat také takové jednání, kdy pachatel uvedl poškozeného do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.

Vedle pojmu násilí má neopomenutelné místo také pojem agrese. Jeho pojetí není zcela jednoznačné, může být chápán jako podmnožina násilí nebo naopak v širším pojetí, kdy je násilí podmnožinou agrese. Z psychologického pohledu je agrese chápána jako „destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu)“⁶. Agresi je možné označit také jako „záměrné chování, jehož cílem je ublížit jinému člověku“⁷. V širším pojetí by agrese mohla zahrnovat např. i agresi verbální. Někteří autoři považují za agresivní chování pouze takové, které se projevuje destruktivně, je možné sem ale zařadit i chování konstruktivní, spočívající v překonání překážek, které stojí subjektu v cestě za dosažením určitého cíle.

² VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 7.

³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I. Obecná část. § 1–139. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1317.

⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 54.

⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí. O psychologické podstatě násilí, o jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, s. 17.

⁷ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 189.

Agrese je chápána jako přirozený, fyziologický jev, který nemusí vždy vyústit v násilné či trestněprávně relevantní jednání.⁸ Ztotožňuji se s širším pohledem na agresi, tedy s tvrzením, že za agresi může být považováno i chování verbální. Tento svůj názor opírám např. o vymezení agrese dle Vágnerové, která uvádí, že „Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování a ničení. Agresivitu lze chápat jako sklon k takovému chování. Agrese označuje aktuální projev takového chování“⁹. Autorka zde dle mého názoru velice přesně postihuje zásadní znaky agrese, ze kterých můžeme dovodit, že se jedná o určitý projev nepřátelství vůči určitému objektu s úmyslem zničit či poškodit jeho integritu. V případě, že je tímto objektem člověk, považuji za nepochybné, že jeho integrita může být vážným způsobem zasažena právě i verbálními prostředky, jakými jsou například slovní urážka, hanlivý výrok o dané osobě apod., jsou-li užity v úmyslu této osobě uškodit.

Na vymezení násilné kriminality pak rovněž neexistuje jednotný názor. Je chápána poměrně velmi široce a často, zejména z pohledu laiků, jsou mezi násilné trestné činy řazeny i takové, které pod vymezení násilné kriminality zařadit nelze. Jedná se o pojem kriminologický, nikoli pojem právní.¹⁰ Jedna z možných definic uvádí: „Násilná trestná činnost je taková trestná činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby (osob), eventuálně přítomnost záměru takový následek způsobit (pokus).“¹¹ Zpravidla je tak mezi násilnou kriminalitu možné zahrnout útoky směřující proti fyzické nebo psychické integritě člověka ve smyslu úmyslného užití fyzického násilí nebo pohružky násilí vůči této osobě.¹² Odlišnosti různých pojetí pak spočívají v tom, zda je mezi násilnou kriminalitu zahrnováno pouze násilí, které směřuje vůči osobě samotné, resp. jejímu životu a zdraví, nebo i vůči jejímu majetku. Odlišné může být i chápání jejích projevů, tedy jestli mezi násilnou kriminalitu zahrnout i projevy psychické a verbální, nebo pouze projevy fyzické.¹³

Násilná kriminalita patří mezi nejzávažnější druhy kriminality vůbec. Závažnost můžeme spatřovat především v tom, že pachatelé útočí na základní hodnoty člověka, jako je jeho život a zdraví, dále pak také na lidskou důstojnost a svobodu, ať již ve smyslu

⁸ ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 18–19.

⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2003, s. 54.

¹⁰ KUČERA, Milan. K aplikaci institutu násilí v právu. *Bezpečnostní teorie a praxe*, 2008, č. 3, s. 35–48.

¹¹ KUČTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 455.

¹² SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 113–114.

¹³ ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 14–18.

rozhodování, či svobodu člověka obecně.¹⁴ Pro účely této práce považuji za násilnou kriminalitu ta jednání, která mezi násilné trestné činy řadí kriminální statistika Policie České republiky, ze které v následujících kapitolách budu vycházet i pro určení četnosti výskytu jednání, kterých se jako jejich pachatel dopustila žena, nehledě na to, zda bylo v konkrétním případě skutečně násilí užito, či nikoliv.

Kdo je obětí, vymezuje zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, (dále jen „zákon o obětech TČ“) ve svém § 2 odst. 2, kde stanoví, že „Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“. Z vymezení oběti pak dále vychází i věda o obětech, tedy viktimologie. Jedná se o relativně samostatnou součást kriminologie, která je zpravidla chápána v širším a užším pojetí. Užší pojetí se zaměřuje především na zkoumání obětí trestných činů a okolností s tím souvisejících. V širším pojetí potom za oběť považuje i oběti např. hladomorů, válečných hrůz, ale i jiných katastrof.¹⁵

Z hlediska daného tématu má bezpochyby své významné místo řada dalších institutů, jimž bude věnována pozornost dále v rámci konkrétního výkladu zaměřeného na specifika kriminality, jejímiž pachatelkami jsou ženy.

1.1 Vývoj násilné kriminality

Násilná kriminalita nikdy nebyla a ani v současnosti není chápána jednotně. Odborná literatura vychází z toho, že násilí ve všech formách bylo vždy nedílnou součástí lidské společnosti. Kriminalita je považována za jev, jehož existence je prakticky nevyhnutelná.¹⁶ Provází tedy lidskou společnost od prvopočátků a ani v současné době není možné kriminální chování zcela vymýtit.¹⁷

V tradiční společnosti bylo násilí projevem mocenské manifestace a sloužilo k prosazování společenského postavení jedince či celé skupiny lidí a zároveň také k hromadění majetku.¹⁸ Lidská společnost ve svém vývoji zaváděla do svého života postupně určitá pravidla, která vyústila ve vznik státu a vznik práva se stanovením chování lidí ve

¹⁴ ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 13.

¹⁵ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminologie*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 13.

¹⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2007, s. 8.

¹⁷ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 18.

¹⁸ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. 2. vydání. Praha: IKSP, 2015, s. 21.

společnosti. Zároveň byla stanovena také pravidla, jak bude naloženo s tím, kdo tyto normy poruší a dopustí se zločinu. Ve starověku a středověku se opíral důkazní materiál zejména o výslechy – jak obviněných, tak i svědků. Za klíčový důkaz bylo považováno doznání obviněného. K jeho získání však byly používány prostředky, které je možné označit za primitivní a drastické. Známa je především tortura, tedy mučení, jako prostředek k donucení výpovědi a ordály, označované také jako boží soudy.¹⁹

Století 18. a 19. přineslo do Evropy společenskou změnu, s níž souvisely i zásadní reformy trestního práva. Stávající inkviziční model postupně nahrazoval tzv. reformní kontinentální proces a změny byly zaznamenány i v oblasti dokazování. Významným posunem byla zejména větší humánnost v důsledku zákazu tortury a jiných forem nátlaku na obviněné. Ruku v ruce s touto změnou došlo ale také k nárůstu zločinnosti. Bylo zapotřebí na tuto skutečnost odpovídajícím způsobem reagovat, a to v podobě vytvoření nových útvarů policie, kriminální policie, jež bylo třeba vybavit takovými nástroji, se kterými by se dalo účinně proti zločinnosti bojovat.²⁰

V České, resp. Československé republice došlo po roce 1918 k položení základů moderního vězeňství, na které bylo následně navázáno i v transformačním období po roce 1989. Do vývoje ale významně zasáhla druhá světová válka, pro kterou byla charakteristická rasová msta, a ani po jejím skončení, tedy po roce 1945, se situace o mnoho nezlepšila. Rasová msta byla vystřídána mstou třídní. Po druhé světové válce nastoupilo období liberalismu, na které navázalo období konzervatismu, a na přelomu 80. a 90. let minulého století se uskutečnil návrat k určitému obnovení liberálních myšlenek. Tento trend se promítal i v postojích ke kriminalitě a koncepcích jejího omezování.

Situaci v Evropě v období posledních zhruba 60 let lze charakterizovat ustálenou, vyspělou ekonomikou a zlepšenou sociální situací. I přes tento pozitivní vývoj se ale nepodařilo přispět ke snižování kriminality, naopak mnohdy docházelo k jejímu neúměrnému zvyšování a změnám jak kvantitativním, tak i kvalitativním. Zvyšovala se jednak nebezpečnost trestných činů, zejména s ohledem na brutalitu a bezohlednost pachatelů, velký nárůst byl zaznamenán také v oblasti organizované kriminality.²¹

¹⁹ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 15.

²¹ *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. 1. vydání. Praha: Dům OP Diderot, 1997, s. 451.

V současné společnosti není oproti počátkům kriminálního jednání násilí doménou silných a mocných, ale rozrostlo se do všech vrstev společnosti a vzhledem k nárůstu moderních technologií se stalo přístupné téměř pro každého.²²

1.2 Historie kriminality žen

První podrobnější záznamy o kriminalitě žen můžeme najít již ve středověku a od tohoto období je také možné mapovat jistá specifika, která trestní odpovědnost žen provázejí. V období středověku samozřejmě nelze hovořit o rovném postavení mužů a žen, neboť žena byla chápána jako něco „podřadného“.²³ Ženy v té době byly do značné míry omezovány, zejména se nemohly podílet na výkonu veřejných funkcí. Důkazní břemeno bylo také spíše otočeno v neprospěch žen. Jako příklad lze uvést prokazování pohlavních deliktů. Naopak jim ale byly dány i určité výhody, jako například právní zvýhodňování vdov nebo ochrana ženské cti. Specifickou povahu mělo zejména čarodějnictví, a to z toho důvodu, že představovalo „trestnou činnost“, kterou mohla spáchat pouze žena.²⁴

Obecně platí, že ženy páchají trestnou činnost méně často než muži. Tento trend je patrný rovněž z policejních statistik kriminality, které mapují počet spáchaných trestných činů za každý jednotlivý rok, a dokládají to i statistiky počtu odsouzených žen²⁵. Pro kriminalitu žen je typické, že se násilného jednání dopouštějí pod vlivem emocí, teorie kriminality žen pak značně souvisí s klasickými kriminologickými školami a směry. V základní rovině se tyto teorie dělí na dva směry– směr biologický a směr sociologický.²⁶ Zastánci biologické teorie chápou ženu jako „křehké stvoření“, které mnohem snadněji podléhá výkyvům emocí a biologickým změnám a v tomto duchu objasňují motivy, které ženy vedou k násilnému jednání. Naopak zastánci teorií orientovaných sociologicky se přiklánějí k tvrzení, že žena prochází specifickou socializací a již od narození se učí typickým způsobům chování. Dívky jsou intenzivněji než chlapci kontrolovány a lépe se přizpůsobují společenským normám, zároveň je na ně ale také kladen větší tlak a očekávání určitého způsobu chování. Poruchy socializace pak mohou vyústit v kriminální chování.²⁷

²² MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. 2. vydání. Praha: IKSP, 2015, s. 21.

²³ URBANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 139.

²⁴ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1975, s. 102.

²⁵ MAREŠOVÁ, Alena. a kol. *Kriminalita v roce 2007*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2009, s. 112.

²⁶ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výzkum prvovězněných žen*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2009, s. 8–9.

²⁷ BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2007, s. 14.

Převaha mužů mezi pachateli trestných činů zapříčinila, že ženám jako pachatelkám trestné činnosti vždy byla věnována malá pozornost. V období od 90. let 19. století až do 60. let 20. století se zabývalo problematikou ženské kriminality velmi malé množství odborníků. Důvodem bylo právě to, že žena jako pachatelka trestného činu byla považována za jev zcela výjimečný a páchaní trestných činů bylo doménou mužů²⁸. Postupnou feminizací a bojem žen za rovnoprávnost se až v 70. letech 20. století začala obracet větší pozornost i na pachatelky trestných činů. Poprvé se této problematice na mezinárodní úrovni věnoval 5. kongres OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s delikventy v roce 1975 v Ženevě.²⁹ V současné době se kriminalitě žen jako samostatnému fenoménu věnuje především kriminologie, a to zejména z toho pohledu, že se snaží vysvětlovat rozdíly mezi trestnou činností obou pohlaví.³⁰

Pachatele lze dělit podle různých kritérií, například podle věku, vztahu k oběti nebo podle pohlaví. Představují velmi různorodý soubor jednotlivců, pro který je obtížné najít společné znaky. Možným charakteristickým znakem tak může být i motivace, situační faktory trestného činu či osobnost pachatele.³¹ Pro svou práci jsem si za rozlišující kritérium zvolila pohlaví, v rámci tohoto rozdělení se pak zaměřuji na ženy jakožto pachatelky určitého protiprávního jednání. Ženy se takového jednání bezpochyby dopouštějí v nejrůznějších oblastech kriminality, v této práci se však nebudu zabývat všemi oblastmi, ale zaměřím se pouze na kriminalitu násilnou. Právě pro násilnou kriminalitu je typické, že se její pachatelé vyznačují určitými specifickými rysy, a to nízkým stupněm inteligence, nízkým stupněm vzdělání, často trpí duševními chorobami a poruchami, výjimkou není ani požívání alkoholu či jiných návykových látek.³² Dle mého názoru jsou tyto skutečnosti nikoli pouze charakteristickým rysem, ale rovněž jedním z předpokladů násilné kriminality, neboť právě například nízký stupeň inteligence či duševní poruchy se mohou projevat zkratkovitým a impulzivním jednáním, které může vyústit v projevy, jež je možné označit za násilný trestný čin. Tyto a další skutečnosti charakteristické pro hodnocení ženy-pachatelky bych také ráda ve své práci blíže specifikovala.

²⁸ ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto. *Základy kriminologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 75–76.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výzkum prvovězných žen*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2009, s. 7.

³¹ ŠIMOVIČEK, Ivan a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 336.

³² VICHLENDÁ, Milan. *Kriminologie*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 90–92.

2 Žena jako pachatelka násilné kriminality

„Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“³³ Pachatelem trestného činu dle trestního zákoníku (dále jen „TZ“) pak není pouze osoba, která naplní znaky skutkové podstaty trestného činu, ale rovněž fyzická osoba, která naplňuje obecné znaky trestného činu, tedy osoba přičetná, která dosáhla v době činu určitého věku. Pokud jde o osobu mladistvého, vyžaduje zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“)³⁴, aby mladistvý dosáhl v době spáchání činu takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.³⁵ Definice, kterou uvádí trestní zákoník v ustanovení § 22, je tedy poměrně nedostatečná a je nutné brát v potaz i související ustanovení. Podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob³⁶ (dále jen „TOPO“) pak může být pachatelem trestného činu i osoba právnická, a to za podmínky, že jí lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob.

2.1 Specifika kriminality žen

Kriminalita podle pohlaví se liší nejen frekvencí svého páchání, ale také podle svého druhu. Kriminalita žen má také specifický charakter co do struktury i dynamiky.³⁷ Ženy páchají trestnou činnost méně často než muži, což je vysvětlováno především tím, že jsou lépe adaptabilní a výchovou jsou více vedeny ke konformitě, a dále nižší agresivitou, která je dána jejich biologickými předpoklady.³⁸ Bylo také prokázáno, že kriminalita se liší podle toho, jak je daná země společensky a ekonomicky vyspělá. V zemích rozvojových je podíl kriminality žen nižší, stejně tak i v některých zemích Dálného východu či zemích latinskoamerických. Důvod je možné spatřovat především v tom, že v těchto zemích má stále silný vliv náboženství, tradice a většina žen se nepodílí na společenském životě. V zemích průmyslově vyspělých je oproti tomu žena pachatelem kriminálního jednání mnohem častěji. Ženy zde mají stejné postavení jako muži, rovné pracovní příležitosti, jsou vzdělanější a nezávislé.³⁹

³³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 22.

³⁴ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 47.

³⁶ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, § 9

³⁷ ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto. *Základy kriminologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 76.

³⁸ HERETIK, Anton. *Extrémna agresia*. I. Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky: Psychoprof, 2012, s. 52.

³⁹ ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto. *Základy kriminologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 75–79.

Oproti pohledu na násilnou kriminalitu obecně, kterou je možné z větší části přičítat nižší inteligenci či nižšímu stupni dosaženého vzdělání, u kriminality žen spatřují příčiny nárůstu takového jednání spíše právě v jejich zrovnoprávnění. Ženy mají více možností podílet se na vývoji či řízení veřejných záležitostí, a tudíž i více možností dopustit se určitého protiprávního jednání.

Ženská kriminalita má svá specifika. Nejčastěji se uvádí její nízká míra a menší závažnost páchaných deliktů. Z tohoto důvodu také bylo a stále je kriminální jednání žen podceňováno. Představa ženy jako zločince se zdála spíše směšná než závažná, a pokud se žena nějakého kriminálního jednání dopustila, byla obvykle označena za duševně nemocnou, neboť neodpovídala stereotypním představám o ženách jako bytostech mateřských, emocionálních a pasivních.⁴⁰ Negativní důsledek podceňování tohoto jevu je možné spatřovat právě v postavení ženy jako matky. Je to žena, která zpravidla hraje zásadní roli při výchově, a působení matky ovlivňuje vývoj i celý život dítěte. Nevhodný vzorec chování z rodiny si pak dítě nese i pro svůj další život a může vést zejména k morálním škodám ve vědomí dítěte.⁴¹

V souvislosti s kriminalitou je často diskutovanou otázkou latence a zejména v případě pachatelek-žen má svůj význam, neboť právě zde je považována za velmi vysokou. Názory na ni se pak již ale poměrně liší. Vyskytují se jednak názory, že kriminalita žen má maskovaný charakter a jejich jednání bývá jen málokdy oznámeno z důvodu ochranného, až „rytířského“ postoje mužů. Pokud už oznámeno je, projevuje se tento ochranný prvek ve vztahu k ženám větší shovívavostí mužů-soudců. Neoznamování kriminálních činů žen má pak svůj původ převážně v menší závažnosti spáchaných deliktů. Zastáncem této teorie je například O. Pollak.⁴²

Naopak zastánci teorie jiné tvrdí, že žádná rytířskost nepřipadá v úvahu, a to z důvodu rovnoprávnosti mužů a žen. Shovívavější přístup soudů je pak spíše kritizován jako „prorodinně zaujatý“, který nezohledňuje ženy jako takové, ale rozhodování o nich je ovlivňováno přihlédnutím k péči o rodinu a děti.⁴³ Takto pojaté hodnocení ženy nemusí vždy vést jen k jejímu zvýhodňování, ale naopak může mít za následek uložení trestu přísnějšího. Například Heidensohnová dokonce hovoří o tom, že některé ženy jsou reálně trestány

⁴⁰URBANOVÁ, Martina, VEČERA, Miloš. *Ženská delikvence. Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 10.

⁴¹URBANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 15.

⁴²ČEPELÁK, Jiří, KARABEC, Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, 1986, s.74–75.

⁴³RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 345.

dvakrát – jednou za porušení zákona, jednou za porušení genderových norem jako chování od nich očekávaného.⁴⁴ K posledně uvedenému názoru se přikláním i já. Neplatí samozřejmě bezvýhradně, ale právě v případě žen páchajících trestnou činností je často mnohem patrnější reakce společnosti na takové chování. Oproti trestaným mužům se ženy častěji setkávají s odsouzením ze strany svého okolí a jejich následné zařazení do společnosti bývá o to komplikovanější.

Pro ženskou kriminalitu je většinou typické, že ji ženy páchají pod vlivem silných emocí. Žena je svou tělesnou konstrukcí a jednotlivými biologickými procesy (menstruace, těhotenství, porod apod.) již od přírody v určité nevýhodě. U většiny žen spíše převládají mateřské pudy, proto jsou méně brutální a více dodržují zákony než jejich mužské protějšky. Neschopnost ženy unést své emoce bývá někdy připisována tzv. premenstruačnímu syndromu, v důsledku kterého se mění vnímavost žen vůči vnějším podnětům. Na biologické odlišnosti reaguje i trestní zákoník, který jako samostatnou skutkovou podstatu ve svém § 142 zakotvil trestný čin vražda novorozence matkou. Specifická povaha tohoto ustanovení je zdůvodněna tím, že žena se po porodu často nachází v silném citovém rozrušení, které je způsobeno nejen samotným zážitkem z porodu, ale i hormonálními změnami, jež se v ní v této souvislosti mohou odehrávat. Příčiny delikventního jednání je pak možné hledat i v osobních rysech pachatelky a sociálním prostředí, ze kterého pochází. Vzhledem k nižší fyzické síle ženy pak ale málokdy její útoky přivodí vážná zranění.⁴⁵ Ženská kriminalita byla v minulosti také často spojována se sexualitou, a pozornost kriminologů se proto jako k nejtýpějšímu ženskému jednání obracela k prostituci (např. Otto Pollak)⁴⁶.

K dalším rysům kriminality žen patří také nižší výskyt recidivy a poměrně malá organizovanost v páchání trestné činnosti na rozdíl od mužů. Ženy-recidivistky se nesespecializují na páchání určité trestné činnosti tak jako muži. Málokdy používají speciální metody, dopouštějí se spíše různorodých deliktů. Častěji také bývají při svém násilném činu ovlivňovány negativní zkušeností z dětství. Ženy jsou opatrnější a pasivnější než muži, často vystupují spíše v roli pomocníka, což lze odůvodnit jejich výchovou a odlišnou rolí ve společnosti.⁴⁷ Naopak ale intenzivněji vnímají riziko odhalení a s ním spojenou sankci, což také může být jedním z důvodů jejich menší intervence.⁴⁸

⁴⁴ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum, 2004, s. 121.

⁴⁵ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. 2. vydání. Praha: IKSP, 2015, s. 92–93.

⁴⁶ POLLAK, Otto. *The Criminality of Women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950.

⁴⁷ ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto. *Základy kriminologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 87.

⁴⁸ URBANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 11–12.

Mezi nejčastější delikty, které jsou páčány ženami, patří majetková trestná činnost. Jedná se zejména o prosté krádeže a podvody. Velký podíl žen je zaznamenán i v trestné činnosti, která souvisí se sociální rolí ženy jako matky. Jedná se například o trestné činy opuštění dítěte, týrání svěřené osoby nebo únos. K dalším, dalo by se říci typicky ženským trestným činům, patří i různé formy klamavého jednání, jako trestný čin křivého obvinění, křivé výpovědi či pomluvy. Také je třeba zmínit, že s rozvojem automobilismu stoupá podíl žen na dopravních nehodách, čímž u žen roste výskyt trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti.⁴⁹ Pro kriminalitu násilnou je pak typické, že se jí ženy dopouštějí v afektu, ze strachu či v silném rozrušení. Z provedených statistik také vyplývá, že nejčastější obětí je někdo z rodinných příslušníků nebo osob blízkých: „Podle Heretikova výzkumu⁵⁰ se ženy nejčastěji dopouštějí vražd v rodině, téměř v polovině případů je obětí manžel. Nejčastějším místem činu je kuchyně a vražedným nástrojem kuchyňský nůž, který je po ruce jako lehce dostupná zbraň v okamžiku vyhrocení konfliktu.“⁵¹ Z provedených statistik nelze ovšem vyvozovat definitivní závěry, neboť, jak bylo zmiňováno v této práci již výše, kriminalitě žen byla v minulosti věnována velmi malá pozornost, a proto i množství zkoumaných žen s ohledem na malý podíl pachatelek takových činů neumožňuje stanovit bezpochybné výsledky.

Pro vymezení žen jako pachatelek trestné činnosti existují samozřejmě i určité teorie, z nichž každá vidí příčinu kriminálního jednání v určité, zpravidla izolované skutečnosti. Mezi základní můžeme zařadit teorie biologické, psychologické či sociologické, z modernějších lze uvést například feministické, multifaktorové či ekonomické.⁵² Žádná z nich ale nemůže být označena za jedinou správnou. Rozborem jednotlivých teorií se zabývá množství odborné literatury (např. Čepelák Jiří a Karabec Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*⁵³ nebo Kuchta Josef, Válková Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*⁵⁴), proto bych si dovolila v této práci jejich rozbor neuvádět a závěrem této kapitoly se spíše zamyslet nad tím, co by pro ně mohlo být spojující.

⁴⁹URBANOVÁ, Martina, VEČERA, Miloš. *Ženská delikvence. Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 55 a násl.

⁵⁰HERETIK, Anton. *Extrémna agresia*. I. Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky: Psychoprof, 2012, s. 52-55.

⁵¹ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 35.

⁵²VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: IKSP, 1993, s. 44-45.

⁵³ČEPELÁK, Jiří, KARABEC, Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, 1986.

⁵⁴KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

Z výše uvedeného textu je patrné, že snad nejčastěji je na pachatelku pohlíženo jako na matku, osobu nezastupitelnou při výchově dětí, morálně zásadovou a (pomineme-li doby minulé) rovnou mužům. Na druhé straně je ale často zdůrazňována její psychická labilita, časté podlehnutí emocím, pasivita, svázanost určitými konvencemi. „V poslední době opět nabývá na vážnosti tvrzení, že nedostatek péče rodičů, jejich zaneprázdňenost a vysoké pracovní vytížení patří k hlavním příčinám příklonu dětí k drogám, násilí, citové otupělosti. Některé ženy si naopak neuvědomují, nebo si to nechtějí připustit, že jedinou rolí, v níž je žena nezastupitelná, je role matky.“⁵⁵ Jistě nelze opomíjet určité biologické předpoklady – například že ženy jsou oproti mužům více senzibilní, což je dáno tím, že mají jinak uspořádanou strukturu mozku. Nemohu ale souhlasit s tvrzením dle teorie biologické a částečně sociologické, že přirozená pro ženy je jejich pasivita a větší respekt k autoritám či zákonům. Nepochybně to i v současné společnosti v řadě případů platí, podle mého názoru ovšem nikoli jako biologická přirozenost, nýbrž jako důsledek výchovy a většího tlaku na určitý standard chování, ať již ze strany rodiny, nebo ze strany širšího okolí. Naopak se do značné míry ztotožňuji s tím, že typická pro pachatelku-ženu je lepší schopnost manipulace, promyšlenosti jednání a uvědomování si následků svých činů. To jistě nesouvisí s inteligencí či vzděláním jako spíše s faktem, že mužům mnohdy chybí schopnost vidět věc v širších souvislostech a myslet tzv. o krok vpřed. K takovému tvrzení by ovšem bylo třeba jiné vědecké zkoumání, a proto jej mohu prezentovat pouze jako svůj subjektivní názor.

V souvislosti s již zmiňovanou výchovou dívek mě zaujala tvrzení psychologů, jak zážitky z dětství mohou ovlivnit osobu pachatele. Vyrůstání v rodině, kde je jeden z rodičů agresivní a násilnické povahy, se na osobnosti dítěte může projevit ve dvou extrémních podobách – dítě buď přijme takový vzor chování za vlastní a bude rodičovo jednání opakovat, nebo naopak bude osobou spíše introvertní, žijící v neustálém strachu před možným konfliktem. Druhá z uvedených možností pak v případě žen vede často k tomu, že se stávají obětí násilného jednání. V současné době je rozšířeným fenoménem domácí násilí, které patří mezi nejrozšířenější formy násilí páchaného ve společnosti. Předmětem útoku nejčastěji bývají ženy a děti. Na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem vznikla již v roce 1993 Nadace ROSA⁵⁶. Ta na svých webových stránkách uvádí, že 38 % českých žen se alespoň jednou v životě setkalo s domácím násilím. Z 95 % jsou oběťmi domácího násilí právě ženy.

⁵⁵ TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana. *Specifické aspekty zneužívání drog u žen*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2001, s. 10.

⁵⁶ Občanské sdružení specializující se na pomoc ženám – obětem domácího násilí (webové stránky dostupné na: www.rosa-os.cz).

I přesto, že je často na ženy pohlíženo jako na bezbranné oběti, zvyšující se množství souzených a trestných pachatelek svědčí o opaku. Právě postavení ženy v pozici opačné, tedy nikoli ženy jako oběti, ale jako pachatelky, jsem si zvolila za hlavní téma své práce a rozboru některých činů z oblasti násilné kriminality bude věnována následující kapitola.

3 Násilné trestné činy páchané ženami

3.1 Násilná kriminalita obecně

„Násilná kriminalita je v každé společnosti součástí širšího jevu vyskytujícího se násilí.“⁵⁷ Násilná kriminalita je součástí tzv. obecné kriminality. Je považována za ukazatele míry úspěšnosti úsilí státu a společnosti o kontrolu zločinnosti. Vysoká míra násilné kriminality ohrožuje právo občanů na osobní bezpečnost a vzbuzuje v nich pocity strachu a nejistoty.⁵⁸ Základní pojmy vztahující se k násilí i kriminalitě byly uvedeny v první kapitole této práce, proto se jimi na tomto místě již znovu nebudu zabývat.

Skupinu násilných trestných činů tvoří několik dílčích podskupin deliktů, které nalezneme v různých dílech zvláštní části trestního zákoníku. Jednak jsou to takové činy, jejichž skutková podstata vyžaduje naplnění znaku násilí či pohrůžky násilím, které je prostředkem k dosažení sledovaného cíle, typicky např. § 173 TZ – loupež, § 175 TZ – vydírání apod. Dále jsou to trestné činy, jejichž skutkové podstaty výslovně vyžadují naplnění znaku násilí nebo pohrůžky násilím. Takové násilí či pohrůžka násilím zde ale nejsou prostředkem k dosažení cíle (který může být majetkového, sexuálního nebo jiného charakteru), nýbrž samo násilné působení na oběť je cílem, např. § 352 TZ – násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci. Další subkategorií jsou trestné činy, které přímo znak násilí či pohrůžky násilím ve skutkové podstatě nevyžadují, avšak jde o takové delikty, pro které je násilné jednání pachatele typické. Nejznámějšími příklady mohou být § 140 TZ – vražda, § 146 TZ – ublížení na zdraví atd. A konečně je to i skupina trestných činů, u nichž násilí či pohrůžka násilím ani nejsou přímo znakem skutkové podstaty, ani pro jejich spáchání není použití násilí typické, ale jeho použití nelze v těchto případech považovat za ojedinělý jev, např. § 170 TZ – zbavení osobní svobody nebo § 171 – omezování osobní svobody.⁵⁹

Kriminologie považuje za násilnou trestnou činnost „takovou trestnou činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby, event. přítomnost záměru takový následek způsobit“⁶⁰. Problémem kriminologické klasifikace trestné činnosti je ovšem nejednotnost kritérií při jejím řazení. Zpravidla se trestné činy dělí na násilnou kriminalitu, mravnostní kriminalitu, majetkovou kriminalitu, hospodářskou kriminalitu, organizovanou kriminalitu, dopravní kriminalitu, kriminalitu žen, kriminalitu

⁵⁷ ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto. *Základy kriminologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 285.

⁵⁸ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 285–286.

⁵⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 19–21.

⁶⁰ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 380.

mládeže atd.⁶¹ Některé trestné činy spadají i pod více různých skupin kriminality. Dělit násilnou kriminalitu můžeme podle chráněného zájmu, tedy podle objektu (život a zdraví), podle způsobu provedení, tj. na základě objektivní stránky, (násilí, pohrůžka násilím) nebo podle motivace pachatele, tj. podle subjektivní stránky, (nepřátelství). Tato kritéria sama o sobě však nejsou zcela přesná ani dostačující. Jako demonstraci této nedostatečnosti bych uvedla poslední zmíněné kritérium, tedy motivaci či pohnutku. Je to kritérium velmi široké, může být znakem násilných trestných činů, ale stejně tak i mnoha jiných, nenásilných trestných činů (např. trestný čin podle § 403 TZ – založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, kde je takovým motivem nepřátelství).⁶²

„Násilná kriminalita je pojem užívaný především Policií ČR a lze ji definovat obsahem trestných činů policií pod tento pojem zahrnovaných a určených takticko-statistickou klasifikací trestných činů policie vymezenou paragrafy platného trestního zákona.“⁶³ V praxi se tak při zkoumání násilné kriminality vychází zejména z kriminální statistiky Policie České republiky, která je základním zdrojem informací o registrované kriminalitě.

Tento systém ale vykazuje několik nedostatků. Jedním z nich je, že vůbec nezohledňuje, zda konkrétní trestné činy byly skutečně spáchány násilným způsobem, u těch trestných činů, které mohou být spáchány jak násilným, tak i nenásilným způsobem. Zařazuje trestné činy výhradně podle právní kvalifikace, nikoli podle toho, jakým způsobem byl čin skutečně spáchán. S tímto souvisí i další problém již zmíněné policejní statistiky, a to že v rámci násilné kriminality neviduje některé trestné činy, které jsou často páchany násilným způsobem, typicky například znásilnění a sexuální nátlak (ty jsou řazeny mezi kriminalitu mravnostní). V neposlední řadě bych ještě ráda poukázala na skutečnost, že jako násilné trestné činy jsou evidovány i takové, které nemají násilnou povahu ve smyslu násilí dle trestněprávního či kriminologického pojetí. Jako příklad může posloužit trestný čin usmrcení z nedbalosti (§ 143 TZ), který sice vykazuje násilí na lidském těle, ale ve smyslu fyzikálním. Nejde ovšem o úmyslné působení fyzickou silou a nepochybně ani o pohrůžku násilím.⁶⁴

Jednotlivé trestné činy jsou v kriminální statistice Policie České republiky členěny jednak podle služebních obvodů, jednak podle takticko-statistické klasifikace (zkratka „TSK“) trestné činnosti. Tato klasifikace se skládá z trojmístných kódů, jež označují

⁶¹ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminologie*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 9.

⁶² ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 23–24.

⁶³ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. 2. vydání. Praha: IKSP, 2015, s. 18.

⁶⁴ ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 25–26.

jednotlivé trestné činy, příp. jejich skupiny. Tyto kódy jsou přidělovány podle závažnosti trestního jednání a řazeny jsou následovně:

- 101 – Vraždy loupežné
- 102 – Vraždy sexuální
- 103 – Vraždy motivované osobními vztahy
- 104 – Vraždy na objednávku
- 105 – Vraždy novorozence matkou
- 106 – Vraždy ostatní
- 111 – Usmrcení lidského plodu – pomoc a svádění ženy
- 112 – Usmrcení lidského plodu – se souhlasem ženy
- 113 – Usmrcení lidského plodu – bez souhlasu ženy
- 115 – Zabití
- 116 – Usmrcení z nedbalosti
- 121 – Opuštění dítěte
- 122 – Únos
- 131 – Loupeže
- 132 – Loupeže na finančních institucích
- 141 – Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – mimo policistovi
- 142 – Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – policistovi
- 143 – Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – obecnímu policistovi
- 151 – Úmyslné ublížení na zdraví
- 161 – Rvačky
- 171 – Násilí a vyhrožování proti skupině obyvatel
- 172 – Braní rukojmí
- 173 – Nebezpečné vyhrožování
- 174 – Nebezpečné pronásledování
- 181 – Vydírání
- 182 – Omezení a zbavení osobní svobody
- 183 – Porušování domovní svobody
- 184 – Neoprávněné zasahování do práva domu, bytu
- 185 – Týrání svěřené osoby
- 186 – Týrání osoby žijící ve společném obydlí

- 187 – Omezování svobody vyznání
- 188 – Útisk
- 189 – Porušování svobody sdružovací a shromažďovací
- 190 – Ostatní násilné trestné činy

V rámci kategorie „190 – Ostatní násilné trestné činy“ jsou evidovány trestné činy podle § 144 TZ – účast na sebevraždě a § 172 TZ – zavlečení.⁶⁵

Hlavními zdroji informací o kriminalitě v České republice jsou tedy policejní záznamy a statistiky, statistiky soudů a státních zastupitelství (shrnuté do každoročně vydávané Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti České republiky), dále také statistiky ze zpráv o činnosti jednotlivých orgánů činných v trestním řízení a další.⁶⁶ Prostřednictvím statistických údajů je možné zjistit informace pouze o zjevné (registrované) kriminalitě, tedy takové, která vyšla najevo a byla evidována v příslušných statistikách. O další části spáchané trestné činnosti se orgány činné v trestním řízení nedozvědí, a z toho důvodu ani není nikde registrována. V takovém případě jde o tzv. latentní (skrytou) kriminalitu. Skutečná kriminalita se tedy skládá z kriminality zjevné i latentní. V souvislosti s tímto dělením se také můžeme setkat s pojmy „černá“ a „šedá“ čísla. Černá čísla představují trestnou činnost, o které se orgány činné v trestním řízení vůbec nedozvěděly, šedá čísla pak označují trestné činy, o nichž se sice dozvěděly, ale nepodařilo se jim vypátrat jejich pachatele. Rozlišovat dále můžeme přirozenou latenci, která je zastoupena černými čísly, a umělou latenci, kdy orgány činné v trestním řízení kriminalitu sice zjistí, ale z nějakého důvodu ji neregistrují. Avšak i tato umělá latence je považována za latentní kriminalitu, neboť ve skutečnosti není registrována.⁶⁷

Podíl násilných trestných činů v poměru celkové kriminality za rok 2016 ukazuje tabulka uvedená ve statistické ročence vězeňské služby České republiky⁶⁸, součástí této práce je jako příloha č. 1.

3.2 Fenomenologie násilné kriminality

Kriminální fenomenologie se snaží popsat kriminalitu tak, jak se projevuje navenek, zkoumá, jaká je kriminalita na určitém území, jak se vyvíjí v určitém časovém úseku, a

⁶⁵ Statistické přehledy dostupné na: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

⁶⁶ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. 2. vydání. Praha: IKSP, 2015, s. 41.

⁶⁷ VICHLEND, Milan. *Kriminologie*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 53–54.

⁶⁸ *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky* [online]. vs-cr.cz, 2016 [cit. 26.01.2018]. Dostupné na: <http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistická-ročenka-2016.pdf>.

rovněž zjišťuje její strukturu. V rámci fenomenologie můžeme zkoumat stav, strukturu a dynamiku kriminality.

Stav kriminality neboli její kvantitativní stránku vyjadřuje celkový počet trestných činů (pachatelů), k nimž došlo na určitém území za určitou časovou jednotku. Tou je zpravidla jeden rok. Charakterizuje nejjobecnější, vnější stránku kriminality, její rozsah a početnost, a to v absolutních číslech. Rozlišovat lze údaje o rozsahu (stavu kriminality) a intenzitě (úrovni) kriminality. Rozsah je dán počtem jednotek daného souboru, které znamenají výskyt trestné činnosti. Úroveň představuje relativní velikost výskytu kriminality, vyjadřována je v indexech přepočítaných na počet trestně odpovědných obyvatel. Údaje o rozsahu samy o sobě nevyovídají nic o její úrovni.

Struktura kriminality vyjadřuje podíl jednotlivých druhů trestných činů na celkovém počtu všech trestných činů spáchaných na určitém území za konkrétní časové období. Struktura tedy představuje kvalitativní ukazatel kriminality. Nejčastějším kritériem členění trestných činů je jejich objekt, tedy „soubor společenských vztahů, zájmů a hodnot chráněných trestním zákoníkem“⁶⁹.

Dynamika kriminality popisuje trestnou činnost v pohybu, charakterizuje změnu, ke které dochází v rámci konkrétního časového období na určitém území. Představuje změnu stavu či úrovně kriminality jako celku nebo jejích jednotlivých strukturálních částí, a umožňuje tak poznat celek i samostatné prvky kriminality v určitém období, zpravidla za období 10 let.⁷⁰

Stav ani úroveň kriminality však nejsou ukazatele absolutně spolehlivé. V obou případech můžeme najít určitá skrytá rizika. Jedním z takových rizik mohou být například odlišné zákonné definice jednotlivých trestných činů, různě stanovená věková hranice trestní odpovědnosti nebo nejednotné statistiky registrované kriminality v jednotlivých zemích, které pak činí potíže zejména při mezinárodním srovnání úrovně kriminality.⁷¹ Z toho tedy vyplývá, že ne všechny trestné činy lze porovnávat, neboť jednání, které je dle české právní úpravy považováno za trestný čin, může být podle právní úpravy jiného státu považováno za přestupek, nebo dokonce za jednání zcela beztrestné. Skutečnou vypovídací hodnotu o stavu kriminality tak může mít porovnávání pouze takových činů, které jsou trestné ve všech kulturách, např. trestný čin vraždy.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 97.

⁷⁰ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminologie*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011, s. 50–52.

⁷¹ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 51.

O stavu kriminality pojednávají mnohé odborné publikace a je poměrně snadno zjistitelný z veřejně dostupných zdrojů, zejména je možné tyto informace získávat z policejních statistik, které nalezneme přímo na internetových stránkách Policie České republiky⁷². S ohledem na kvalitní zpracování a vyhodnocení stavu kriminality v jiných publikacích bych se mu ve své práci podrobně nevěnovala a dovolím si pouze souhrnné konstatování: Ze zpracovaných údajů policejní statistiky vyplývá, že je stav násilné kriminality poměrně stabilní a v poměru k celkovému počtu kriminálních činů tvoří ty násilně zaměřené poměrně malou část. Rovněž považuji za velmi pozitivní, že celkově bylo například v roce 2017 spácháno méně trestných činů než v roce předešlém a objasňenost spáchaných činů naopak stoupá.⁷³ Z celkového počtu registrovaných činů (nikoli pouze násilných) je potom podíl žen na jejich spáchání stále podstatně nižší než podíl mužů, v případě kriminálního jednání žen je ale možné vysledovat postupný nárůst stíhaných a odsouzených pachatelek a postupné zvyšování jejich podílu mezi všemi pachateli trestných činů. Pro příklad bych uvedla porovnání počtu odsouzených z let 2006 až 2016⁷⁴ (součástí této práce jako příloha č. 2).

Jak jsem již uvedla výše, zejména v souvislosti s kriminální statistikou Policie České republiky, vykazují jednotlivé evidence různé nedostatky. Domnívám se tedy, že mohou posloužit spíše pro lepší orientaci nebo jako jakýsi pomocný ukazatel, ale pro zjištění skutečného stavu násilné kriminality, resp. kriminality skutečně spáchané násilným způsobem, by bylo zapotřebí zkoumat jednotlivě každý případ. Kritériem pro rozdělení trestných činů by tak nemohla být pouze právní kvalifikace činu, ale zohlednění toho, zda v daném případě bylo násilí skutečně užito, či nikoli.

Tím ale vzniká otázka, jak takový problém vyřešit. Jednou z možností by mohlo být zahrnovat do statistik pouze takové trestné činy, u nichž je násilí přímo znakem jejich skutkové podstaty. Případnou další možností by mohlo být zahrnovat ty trestné činy, které lze spáchat pouze za použití násilí, a rovněž trestné činy, které jsou obvykle páchany za použití násilí. Obě varianty by ale ve svém důsledku zřejmě vedly ke zkreslování výsledků, a tudíž bychom stejně nedocílili zjištění stavu násilné kriminality se stoprocentní jistotou.⁷⁵ Podle mého názoru by nejlepším řešením bylo posuzovat každý případ individuálně, a zahrnovat tedy do statistik pouze reálně násilné trestné činy. Tím by bylo možno dosáhnout skutečného

⁷² Dostupné na: www.policie.cz.

⁷³ Údaje pocházejí ze statistik Policie ČR. *Policie České republiky* [online], [policie.cz](http://www.policie.cz), [cit. 26.01.2018]. Dostupné na: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

⁷⁴ Výstupní údaje pocházejí ze *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti* [online], [justice.cz](http://www.justice.cz), [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné na: <http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistická-ročenka-2016.pdf>.

⁷⁵ ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 26.

zjištění stavu násilí ve společnosti. Zároveň by tím ale byly kladeny značně vyšší nároky na zpracovatele statistik, a proto si dovolím takové řešení označit za těžko proveditelné.

3.3 Struktura ženské kriminality

Násilná kriminalita nepatří sice mezi tu část kriminality, ve které se ženy dopouštějí trestné činnosti nejčastěji, ale zahrnuje v mnoha případech nejzávažnější trestné činy. Jejich závažnost je dána zejména významem chráněného zájmu, který je takovým činem dotčen. Tímto chráněným zájmem je pak zpravidla život nebo zdraví, ale také osobní svoboda a další objekty. Rovněž způsob spáchání – tedy násilím (či pohrůzkou násilí) – zvyšuje závažnost takového jednání.⁷⁶ Případům násilné a sexuálně motivované násilné kriminality také věnují velkou pozornost média, čímž vzbuzují zájem o tuto oblast ze strany veřejnosti. Právě to jsou některé z důvodů, pro které jsem pro svou práci zvolila téma násilné kriminality.

Jak již bylo zmíněno, násilných trestných činů se ženy dopouštějí v podstatně menší míře než muži. Pro srovnání četnosti jednotlivých trestných činů jsem vycházela z policejních statistik kriminality Policie České republiky za roky 2008–2017. Jako počáteční rok, od kterého jsem srovnání prováděla, jsem zvolila rok 2008, a to z toho důvodu, že právě od tohoto roku vykazují policejní statistiky jako samostatnou kategorii pachatelů také ženy. Mezi násilné trestné činy, ve kterých ženy zaujímají mezi pachateli významnější podíl, patří např. ublížení na zdraví, týrání svěřené osoby, opuštění dítěte nebo svěřené osoby, porušování domovní svobody a vražda. Nejčastěji se ženy dopouštějí trestného činu úmyslného ublížení na zdraví. Na druhém místě se obvykle objevuje trestný čin loupeže, následuje týrání svěřené osoby a opuštění dítěte nebo svěřené osoby. V některých letech významný podíl zaujímá také trestný čin porušování domovní svobody, např. v roce 2010 tvořil téměř 8 % násilné kriminality, které se ženy dopustily. Z případů vražd jsou početně nejvýznamnější vraždy motivované osobními vztahy. Podíl těchto trestných činů, které jsou v rámci ženské delikvence zastoupeny nejvýznamněji, zobrazuje graf uvedený v této práci jako příloha č. 3.⁷⁷

V kapitole popisující specifika ženské kriminality i na dalších místech této práce jsem zmiňovala, že oproti mužům je podíl pachatelek-žen podstatně nižší, proto bych na tomto místě uvedla rovněž porovnání vybraných trestných činů z hlediska jejich pachatelů rozdělených dle pohlaví. Pro srovnání jsem opět vycházela ze statistik kriminality Policie ČR v rozsahu stejných let jako v předchozím případě, tedy mezi lety 2008–2017. V grafu, který je

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 97.

⁷⁷ Výstupní údaje pocházejí ze statistik kriminality Policie ČR [online]. policie.cz, [cit. 18.01.2018]. Dostupné na: <http://www.policie.cz/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky.aspx> a vlastních výpočtů.

součástí této práce jako příloha č. 4, jsou potom znázorněny ty delikty, které v poměru trestné činnosti žen vykazují stabilně určité významnější místo, a dovolím si neuvádět ty trestné činy, u nichž je podíl pachatelek-žen v porovnání s pachateli-muži minimální.⁷⁸

Pro ilustraci uvádím v příloze č. 5 této práce přehledovou tabulku stavu násilné kriminality za období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015⁷⁹.

3.4 Rozbor české právní úpravy vybraných trestných činů

V rámci této podkapitoly bych se ráda zaměřila na rozbor skutkových podstat násilných trestných činů. Pro stanovení četnosti jejich páchání jsem vycházela ze statistik kriminality Policie České republiky, kterých se budu držet i nadále a budu z nich vycházet i co se týká zařazení jednotlivých trestných činů do oblasti násilné kriminality. Jsem si vědoma toho, že problematika interpretace skutkových podstat je poměrně rozsáhle obsažena jak v odborné literatuře, tak v judikatuře, zaměřila bych se proto především na dva trestné činy – trestný čin vraždy a kromě toho na speciální trestný čin, jehož pachatelkou může být výhradně žena, a to trestný čin podle § 142 TZ – vražda novorozeného dítěte matkou. Pro rozbor jsem kromě odborné literatury vycházela především ze soudních spisů vztahujících se k příslušným trestným činům, abych tak mohla vystihnout specifika ženské kriminality.

3.4.1 Vražda

Trestný čin vraždy je podle ustanovení § 140 TZ rozdělen na čtyři odstavce. V odstavci prvním je upravena tzv. vražda prostá, a to tak, že „kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let“. Usmrcením se rozumí jakékoliv zbavení živého člověka jeho života, lze jej spáchat jak konáním, tak i opomenutím takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle okolností a svých poměrů. Není rozhodné, jaký prostředek byl k usmrcení použit. Jedná se o případy usmrcení, které nebylo spácháno ani s rozmyslem, ani po předchozím uvážení, a rovněž není možné takové jednání kvalifikovat jako trestný čin zabití podle § 141 TZ. Charakteristické pro vraždu prostou tedy je, že

⁷⁸ Výstupní údaje pocházejí ze statistik kriminality Policie ČR [online]. policie.cz, [cit. 18.01.2018]. Dostupné na: <http://www.policie.cz/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky.aspx> a vlastních výpočtů.

⁷⁹ Vstupní údaje pocházejí ze statistického přehledu kriminality Policie České republiky [online]. policie.cz, [cit. 11.01.2018]. Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>.

pachatel jedná „v náhlém hnutí mysli“⁸⁰ neboli jedná v afektu; reaguje spontánně bez toho, aby předem zvážil klady a zápory svého jednání a jeho další následky.⁸¹

Vraždu kvalifikovanou neboli premeditovanou vraždu upravuje odstavec druhý citovaného ustanovení. Jedná se o samostatnou skutkovou podstatu, k jejímuž naplnění musí být splněn jeden z alternativních znaků. Na její povahu ale můžeme nalézt různé názory. Dle Šámala⁸² jde o skutkovou podstatu kvalifikovanou i přesto, že je použita odlišná legislativní technika, než je pro trestní zákoník jinak obvyklé, neboť se neodkazuje na odstavec 1 a text druhého odstavce opakuje a přidává znaky premeditace. Naopak Jelínek je toho názoru, že jde o skutkovou podstatu základní, a to právě s ohledem na zvolené řešení. Materiálně jde ale i podle něj o kvalifikovanou skutkovou podstatu, neboť ke znakům vraždy prosté přidává další znak, který zvyšuje závažnost činu („s rozmyslem nebo po předchozím uvážení“).⁸³ Osobně se přiklání spíše ke druhému z uvedených názorů, a považují tak odst. 1 i odst. 2 ustanovení § 140 za dvě základní skutkové podstaty. Obecně pak panuje shoda na tom, že tato skutková podstata je v poměru speciality k vraždě prosté, tedy k odstavci prvnímu.

Výše charakterizovaný čin je tak spáchán buď s rozmyslem, nebo po předchozím uvážení. Rozmysl můžeme specifikovat jako kvalifikovanou formu úmyslu spočívající v tom, že pachatel patřičně zváží své jednání a na základě takového subjektivního přístupu jiného úmyslně usmrtí. Vykazuje nižší míru plánovitosti než předchozí uvážení, a může tedy jít i o velmi krátkou úvahu. Postačí, pokud pachatel „vzal v úvahu zásadní okolnosti zamýšleného jednání jak z hledisek svědčících pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a vzal v úvahu i rozhodné důsledky svého činu. Nevyžaduje se detailní uvážení samotného činu ani prvky jeho plánování“⁸⁴. Oproti tomu u předchozího uvážení jde o situaci, kdy pachatel předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu, včetně zvolení místa spáchání, doby spáchání, použití vhodné zbraně apod. Postačuje rámcové vymezení, není nutné, aby byl plán promyšlen do nejmenších detailů.⁸⁵ Vztah rozmyslu a přechodního uvážení k afektu a dalším podobným institutům podrobně rozebírá např. J. Hořák⁸⁶.

⁸⁰ Vláda ČR. Sněmovní tisk 410/0. Důvodová zpráva ze dne 25. 02. 2008 k návrhu trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Komentář k § 140. ASPI [právní informační systém].

⁸¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 526.

⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část. § 140–421. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1465–1466.

⁸³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 526.

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 12. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část. § 140–421. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1467–1468.

⁸⁶ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10. s. 55–59.

V § 140 odst. 3 jsou popsány okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, kterými jsou případy, kdy je vražda spáchána na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším 15 let a další. Odstavec poslední citovaného ustanovení potom určuje, že příprava trestného činu vraždy je trestná.

Toto ustanovení chrání lidský život. Předmětem útoku může být pouze živý člověk, za kterého se považuje dítě, které přestalo být lidským plodem, a poté člověk dospělý až do okamžiku smrti. Smrtí je chápána biologická smrt mozku (cerebrální smrt), tedy takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.⁸⁷ S ohledem na současný stav lékařské vědy nelze za smrt v tomto smyslu považovat tzv. klinickou smrt, neboť i v případech, kdy dojde k zastavení některé ze životně důležitých funkcí, dává medicína možnost jejich obnovení a tím záchrany života osoby. Pachatelem vraždy může být osoba fyzická a rovněž osoba právnická. Jedná se o čin úmyslný, přičemž je vyžadováno, aby úmysl pachatele směřoval k usmrcení člověka.⁸⁸

Jak jsem ve své práci již zmiňovala výše, co se týká kriminality, kterou páchají ženy, je z okruhu vražd v největší míře zastoupena vražda motivovaná osobními vztahy. Pro srovnání jednotlivých druhů vražd jsem opět vycházela ze statistik kriminality Policie České republiky v rozmezí let 2008–2017 a výsledek ukazuje graf uvedený v této práci jako příloha č. 6.⁸⁹

V případech vraždy motivované osobními vztahy je nejběžnějším motivem krizový vztah mezi pachatelem a obětí s opakovanými konflikty, nejčastěji mezi manželi či partnery, resp. mezi rodinnými příslušníky. Ženy nejčastěji vraždí v kuchyni a vražedným nástrojem je nůž. Oproti mužům se u vražedkyň jen v malém procentu případů vyskytuje nějaká psychická porucha, naopak typické je, že vražda je výsledkem bezprostředního konfliktu s obětí nebo dlouhodobého emočně vypjatého vztahu, často doprovázeného strachem z oběti. Motivem pro vraždu manžela jsou tak nejčastěji domácí konflikty či žárlivost. Ve vztahu k dětem je možné se v největší míře setkat s případem vraždy novorozeného dítěte matkou, kterým se budu podrobněji zabývat dále.

Z vražd rodinných příslušníků jistě za zmínku stojí ještě vraždy mezi sourozenci. Tyto případy nejsou tak časté jako případy předchozí, jejich zvláštností ovšem je, že jejich pachatelé, resp. pachatelky jsou často v dětském věku a s přihlédnutím k jejich rozumové

⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část. § 140–421. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1460–1462.

⁸⁹ Výstupní údaje pocházejí ze statistik kriminality Policie ČR [online], policie.cz, [cit. 18.01.2018]. Dostupné na: <http://www.policie.cz/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky.aspx> a vlastních výpočtů.

a mravní vyspělosti je rovněž možné dovodit, že nejsou schopny uvědomovat si následky svého jednání. Motivem pro takové jednání je primárně žárlivost a pocit ohrožení ve smyslu uspokojování potřeb bezpečnosti a rodičovské lásky.⁹⁰ Osobně se domnívám, že právě v případě vraždy mezi sourozenci jsou často na vině i rodiče, neboť nejsou výjimkou případy, kdy je jedno z dětí, zpravidla to nejmladší, oproti ostatním upřednostňováno a v jeho prospěch jsou často činěny velké ústupky a tolerováno chování, které v krajním případě může vyvrcholit vraždou.

3.4.2 Vražda novorozeného dítěte matkou

Trestný čin podle § 142 TZ, tedy vražda novorozeného dítěte matkou, nepatří mezi činy, které by se ve statistikách kriminality objevovaly často, zpravidla se jedná o jeden či dva případy za rok. Považuji ale za nezbytné mu v této práci věnovat pozornost, neboť je celá zaměřena na kriminalitu, kterou páchají ženy, a pachatelem, resp. pachatelkou tohoto trestného činu může být právě pouze žena.

Skutková podstata dle ustanovení § 142 zakotvila, že „Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let“. Jedná se o privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy (§ 140 TZ). Objektem tohoto trestného činu je život novorozeného dítěte. Pachatelem může být, jak již bylo zmíněno výše, pouze žena, konkrétně matka novorozeného dítěte. Osoba, která matku k takovému činu navedla nebo jí poskytla pomoc k jeho provedení, se dopouští návodu či pomoci k trestnému činu vraždy podle § 140 TZ, a nikoli k trestnému činu dle § 142 TZ. Subjektivní stránka vyžaduje úmysl, a to alespoň úmysl eventuální. Můžeme zjednodušeně říci, že se jedná o úmyslné usmrcení novorozeného dítěte, které je při splnění zákonem vyžadovaných podmínek mírněji trestné než trestný čin vraždy. Jednak je nezbytné, aby se ho dopustila matka při porodu nebo bezprostředně po něm, a dále musí být naplněna podmínka, že se tak stalo v rozrušení způsobeném porodem. Oba prvky musejí být splněny kumulativně.⁹¹

Novorozeným dítětem se rozumí dítě od počátku porodu, a to i pokud ještě není zcela odděleno od těla matky (až do počátku porodu se považuje za lidský plod). Takové novorozené dítě musí být živé a vyvinuté natolik, aby bylo schopno alespoň po určitou dobu mimoděložního života. Bezpochyby nejvýznamnějším pojmem citované skutkové podstaty je

⁹⁰ HERETIK, Anton. *Extrémna agresia*. I. Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky: Psychoprof, 2012, s. 52-73.

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část. § 140–421. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1496–1498.

samo „rozrušení způsobené porodem“. Jedná se o výjimečné rozpoložení matky, které má svůj původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem.⁹² Takové rozpoložení nemůže být vyvoláno jinými příčinami. Můžeme jej také specifikovat jako psychický stav, který oslabuje vůli matky a také její odolnost vůči vnějším i vnitřním podnětům a brzdí rozvinutí mateřského pudu. Takový stav trvá zpravidla několik hodin, nejsou ale vyloučeny ani případy, kdy může trvat několik dnů. Jedná se tak o zcela individuální záležitost a není možné ji nijak objektivizovat. Určení, zda žena jedná v rozrušení způsobeném porodem, je tedy zásadně na znalcích.

Rozhodujícím podkladem pro posouzení otázky, zda matka jednala v takovém psychickém stavu, je posudek znalce-porodníka. Podstatné není, zda byly narušeny schopnosti rozpoznat nebezpečnost vlastního jednání a své jednání ovládnout.⁹³ Pod pojmem „při porodu“ můžeme rozumět dobu od počátku porodu až do okamžiku jeho ukončení. Za počátek porodu se považuje okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, tedy okamžik, kdy se objeví hlavička nebo vedoucí část dítěte. Za ukončený se porod považuje skončením, tzv. třetí doby porodní.⁹⁴ Vymezení doby „bezprostředně po porodu“ je poněkud komplikovanější, rozhodné je trvání stavu rozrušení způsobeného porodem. Trvá zpravidla několik hodin, výjimečně i dní a skončí teprve ve chvíli, kdy u matky novorozeného dítěte tento stav rozrušení pomine. Zpravidla se předpokládá, že rodička vyčerpaná porodem usne, tím dojde ke zklidnění nervové soustavy a zároveň tak pomine i rozrušení způsobené porodem.⁹⁵

Osobně vnímám zakotvení této privilegované skutkové podstaty do trestního zákoníku velice pozitivně. Z poznatků lékařské vědy nepochybně plyne, jak významný vliv má samotný porod na psychický stav matky. V důsledku silných emocí a hormonálních změn se rodička může dostat do situace, kdy se uchýlí k jednání, které by za normálních okolností nikdy neučinila, tedy usmrtí své dítě. I když je pro naplnění znaků skutkové podstaty vyžadován úmysl, nemusí jednání matky novorozence spočívat pouze v konání, tedy aktivním usmrcení jejího dítěte, ale může mít i podobu nekonání, kdy jej tzv. ponechá svému osudu. Vzhledem k tomu, že není možné stanovit jednotně, co je možné považovat za dobu „bezprostředně po porodu“, a že pro posouzení toho, zda trvá rozrušení způsobené porodem, je klíčový znalecký posudek, domnívám se, že je tímto ustanovením kladen velký důraz na pečlivou činnost

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85.

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10. 07. 1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91.

⁹⁴ TESAR, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3. vydání. Praha: Avicenum, 1985, s. 684.

⁹⁵ KUČER, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, s. 141.

znalců z oboru zdravotnictví při posuzování jednotlivých individuálních případů, neboť porod a změny s ním související jsou jistě pro každou matku záležitostí intimní a citlivou. Na druhou stranu ale nalezneme matky, které již v průběhu těhotenství plánují, jak se následně svého dítěte zbaví, a svůj záměr se snaží pouze maskovat jako rozrušení mající svůj původ v porodu.

Jak jsem již zmiňovala, tento trestný čin se vyskytuje co do počtu případů spíše výjimečně, o to větší pozornost ale budí. Zpravidla se pak setkáváme s reakcí negativní a odsuzující, a to bez znalosti specifik konkrétního případu. Bezesporu mi nepřisluší hodnotit mínění společnosti, ale dovolím si vyjádřit zde svůj subjektivní názor. Jakékoli usmrcení osoby lze považovat za skutečnost negativní, tím spíše, pokud se jedná o osobu právě narozenou, a takového pachatele je třeba potrestat. Nelze ale automaticky pohlížet na každého pachatele popsaného jednání stejně, a to právě s ohledem na specifika jednotlivých případů, zde konkrétně daná psychickým rozpoložením pachatelky. Pachatelka je podrobena několikastupňovému zkoumání, tj. po policejním výslechu je předána soudním znalcům v oboru psychiatrie, psychologie a porodnictví. Zkoumá se mimo jiné její dětství, výskyt psychické nemoci i její právní odpovědnost. Hodnocen je rovněž vliv podmínek sociálních a ekonomických, nežádka je totiž důvodem usmrcení novorozence existence tzv. hmotné nouze a dlouhodobé chudoby.⁹⁶

Významným specifikem, které je s tímto trestným činem spojeno, je problematika jeho vyšetřování a dokazování. Jako důkazní prostředky slouží v tomto případě zejména ohledání osoby a věci, a to včetně ohledání místa činu, výpověď obviněné, výpovědi svědků a především znalecké posudky.⁹⁷ Co se týká samotného místa činu, je možné konstatovat, že k nálezům mrtvého novorozence nejčastěji dochází na skládkách, v nádobách na odpadky, v řekách, odpadních nádržích, výjimečně k nálezům dochází také přímo v bytě či domě pachatelky. Místo nálezů tělíčka obvykle nebývá místem, kde došlo k porodu, příp. kde bylo dítě usmrceno. Tělíčko novorozence bývá obaleno textilní látkou, balicím papírem či je uloženo v umělohmotné tašce. Takový obal má pro vyšetřování podstatný význam, neboť může obsahovat daktyloskopické stopy otisků prstů samotné pachatelky nebo jiné osoby, která s mrtvolou manipulovala.⁹⁸ Z toho důvodu, že ohledání místa činu obvykle představuje

⁹⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 308.

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 358.

⁹⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 309–310.

neopakovatelný úkon, je kladen velký důraz na přesnost, důkladnost a úplnost jeho provedení.⁹⁹

Po ohledání místa činu a zajištění všech stop následuje prohlídka a pitva mrtvol. Tělo novorozence je přemístěno na soudní lékařství, kde dva znalci (z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství) provedou zevní prohlídku a následně pitvu tělíčka. Jejich úkolem je zejména zjistit, zda se dítě narodilo živé, zda po porodu žilo a dýchalo a co bylo příčinou smrti.¹⁰⁰ Jak již bylo zmíněno výše, může být tento čin spáchán pouze na novorozeném dítěti, přičemž za novorozené dítě lze obecně považovat dítě, které nebylo ošetřeno a omyto. Na jeho těle se tak nachází krev, smolka, vyskytující se v okolí konečníku, a také sýrový maz, což je mazlavá hmota nacházející se na kůži v podobě tenkého povlaku. V případě, že se nic z uvedeného na těle novorozence nenachází, je pravděpodobné, že bylo dítě po porodu ošetřeno a omyto. Jednání pachatelky je pak možné považovat za účelové a zároveň je dána pochybnost o jejím rozrušení způsobeném porodem. Ovšem ani to neplatí zcela bezvýjimečně.¹⁰¹

Samotná délka života novorozeného dítěte se dovozuje pomocí tzv. plovací zkoušky tenkého střeva. Při vnitřní prohlídce je pozornost zaměřena především na plíce, neboť dýchající plíce se značně liší od plic nedýchajících. Dýchající plíce jsou zbarvené do růžova, elastické a jejich okraje jsou zaoblené. Také s plícemi se provádí tzv. plovací zkouška, kdy jsou plíce vhozeny do vody, a pokud dýchaly, plavou na vodě. Avšak ani tato zkouška, stejně jako v případě tenkého střeva, není zcela spolehlivá.¹⁰²

Nezastupitelnou roli při vyšetřování trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou má znalec. Jeho úkolem je mimo jiné určit příčinu smrti novorozeného dítěte. V souvislosti s tím musí také zjistit, zda dítě zemřelo přirozenou, či násilnou smrtí. Při přirozeném porodu je usmrcení dítěte matkou vzácné. Nejčastěji se tak může stát v případě, kdy je porozena hlavička dítěte a matka se snaží svépomocí tělo dítěte vybavit. Následkem takového jejího jednání pak dojde ke zlomení krční páteře dítěte. O způsobu takového jednání svědčí zejména oděrky a podlitiny od nehtů a prstů na krku či na předem jdoucí části těla dítěte.¹⁰³

Mimo skutečnost, zda bylo dítě po porodu životaschopné, je vždy potřeba zabývat se i dalšími okolnostmi – místem, kde se udál porod, v případě tzv. překotného porodu,

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1630–1631.

¹⁰⁰ KVAPILOVÁ, Helena, DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 37.

¹⁰¹ TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3. vydání. Praha: Avicenum, 1985, s. 685–687.

¹⁰² KUČERA, Jiří. Význam znaleckých posudků a formulace otázek v případech vražd novorozených dětí matkami. *Kriminalistický sborník*, Praha: Ředitelství služby kriminální policie: Ústředna kriminální policie Policejního prezidia ČR: Ministerstvo vnitra ČR, 2003, roč. 47, č. 4, s. 31.

¹⁰³ TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3. vydání. Praha: Avicenum, 1985, s. 695–696.

tj. porodu, který pokračoval tak rychle, že ženu překvapil a ta následně porodila v poloze, ve které se právě nacházela, výškou, z jaké dítě spadlo, a skutečností, zda dýchalo.¹⁰⁴ K aktivní vraždě novorozence dochází obvykle zardoušením a uškrcením. Zřídka dochází k usmrcení utopením, utlučením, řeznými či bodnými ranami nebo promáčknutím hlavičky. V případě pasivní vraždy zemře dítě zejména tehdy, neodstraní-li pachatelka z obličeje dítěte blány, nechá dítě prochladnout, případně jej položí obličejem k polštáři a následkem toho se dítě udusí.¹⁰⁵

Bezesporu nejvýznamnějším důkazním prostředkem je tedy v případě tohoto trestného činu znalecký posudek, a to zejména z důvodu zjištění, zda se pachatelka v době spáchání trestného činu nacházela ve stavu rozrušení způsobeném porodem, či nikoliv. Pro posouzení této otázky musí být přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví gynekologie a porodnictví.¹⁰⁶ Samotné rozrušení způsobené porodem však neobsahuje pouze výlučné faktory vyvolané průběhem porodu, ale i další skutečnosti, jako je například sociální či životní situace pachatelky. Tyto otázky pak překračují rámec odbornosti znalce. Znalec má hodnotit nejen vliv průběhu porodu na duševní stav rodičky, ale má rovněž poukázat na okolnosti jejího osobního života a míru, jak tyto okolnosti mohly ovlivnit její duševní stav v době činu. Úkolem znalce je tak především zjistit, zda se jednalo o první porod této rodičky, jak porod, případně i přecházející porody, probíhal, jaké byly znalosti pachatelky o průběhu porodu, jaké skutečnosti z doby před porodem mohly mít vliv na průběh porodu, zda mohl nastat takovým způsobem, jak pachatelka tvrdí, zda byla schopna si v době porodu přivolat odbornou pomoc, a další skutečnosti.¹⁰⁷

Aby se v daném případě dalo hovořit o stavu rozrušení způsobeném porodem, měl by znalec na základě zjištěných skutečností dojít k závěru, že se jednalo o takové rozrušení, které není běžným rysem každého porodu a mělo svůj původ v procesech, jež porod provázejí. Tyto procesy navíc musejí být natolik mimořádné, aby běžný stres a rozrušení ovlivnily natolik, že došlo k nikoli běžné změně chování rodičky, která zapříčinila odbourání přirozeně vznikajícího mateřského vztahu k novorozenému dítěti a vnik iracionálního násilí směřujícího proti tomuto novorozenci jako původci toho, co takové mimořádné rozrušení způsobilo.¹⁰⁸

¹⁰⁴ ŠTEFAN, Jiří, MACH, Jan. *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2005, s. 151–152.

¹⁰⁵ TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3. vydání. Praha: Avicenum, 1985, s. 700.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. ledna 1974, sp. zn. 7 To 45/73.

¹⁰⁷ KUČERA, Jiří. Význam znaleckých posudků a formulace otázek v případech vražd novorozených dětí matkami. *Kriminalistický sborník*, Praha: Ředitelství služby kriminální policie: Ústředna kriminální policie Policejního prezidia ČR: Ministerstvo vnitra ČR, 2003, roč. 47, č. 4, s. 35.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014-18.

Nezbytné je provést prohlídku nejen mrtvého novorozence, ale prohlédnout také matku dítěte. Důvodem je potřeba zjistit, zda se na jejím těle nenacházejí stopy či následky trestného činu, které mohou spočívat ve fyziologických změnách, jež porod působí. Příkladem je možné uvést rozšíření pánve, zbytky placenty apod. Prohlídku těla provádí zásadně lékař, který disponuje potřebnými odbornými znalostmi. Nejspolehlivější metodou, prostřednictvím níž lze zjistit, zda se jedná o matku mrtvého novorozence, je zkouška krve nebo odběr jiného biologického materiálu. Odebraný materiál je následně porovnán s materiálem získaným z placenty, byla-li nalezena, případně z těla mrtvého novorozence.¹⁰⁹

S ohledem na fakt, že se jedná o trestný čin, v němž důležitou roli hraje mimořádný psychický stav pachatelky, je nezbytné provést také vyšetření matčina duševního stavu. Důvodem je zejména podezření, že byla v době spáchání trestného činu ve stavu nepřičetnosti či ve stavu zmenšené přičetnosti. Takové vyšetření je možné provést ambulantně či formou pozorování duševního stavu v ústavu, případně ve specializovaném zdravotnickém zařízení věznice.¹¹⁰

Podezřelá z vraždy novorozeného dítěte musí být rovněž vyslechnuta. Dozná-li se k vraždě, nepostačuje to jako jediný důkaz k jejímu odsouzení. Obsah takového doznání se považuje za věrohodný jen za předpokladu, je-li jeho věrohodnost prokázána dalšími důkazy.¹¹¹ V rámci výslechu je žena mimo jiné dotazována na to, kdy měla poslední menstruaci, kdy a jak zjistila, že je těhotná, zda navštívila odborného lékaře, kdo je otcem dítěte, zda byl o jejím těhotenství informován a jakým způsobem na takové sdělení zareagoval, zda těhotenství tajila, a pokud ano, jakým způsobem, kdy začala pociťovat změny v souvislosti s těhotenstvím atd. Vyslýchána je také k okolnostem samotného porodu, tj. je vyžadován popis jeho průběhu, informace o tom, jakou mělo dítě po porodu barvu kůže, těla, rtů, nehtů atp., jak s dítětem po porodu nakládala a jakým způsobem uklízela stopy po porodu.¹¹²

Kromě obviněné může být k výpovědi vyzván také svědek. Jako svědek zpravidla přichází v úvahu oznamovatel, svědci vraždy novorozence, svědci, kteří viděli pachatelku přicházet či odcházet z místa činu, osoby, které se na místě činu bezprostředně pohybovaly, případně také osoby, které obviněnou znají. Nejčastěji bývají předvoláni rodinní příslušníci obviněné ženy, zpravidla její rodiče, manžel či druh.¹¹³

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1634.

¹¹⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění, § 116.

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 393–397.

¹¹² CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 312–313.

¹¹³ Tamtéž, s. 336.

V souvislosti s trestným činem vraždy novorozence bych ve své práci ráda výše uvedené demonstrovala na konkrétním případě z praxe, který byl projednáván u Krajského soudu v Ostravě, a vzhledem k možnosti nahlédnout do soudního spisu vedenému k tomuto případu bych se nezabývala podrobně skutkovým dějem, ale poukázala bych právě na určitá specifika daného trestného činu.

V popisovaném případě byla obžalovaná uznána vinou tím, že bezprostředně poté, co porodila zdravé a životaschopné dítě, jej „v rámci svého přede všemi utajovaného těhotenství, s rozmyslem úmyslně usmrtila tak, že jej nijak neošetřila, ponechala bez pomoci a především novorozence nejprve zabalila do osušky a tuto pak vložila celkem do tří igelitových tašek, jednoznačně si vědoma toho, že se v nich dítě udusí, přičemž tento vzniklý balík s tělem dítěte následně ukryla ve skříni svého pokoje, načež novorozenec skutečně v důsledku udušení nedostatkem vzduchu v neprodyšných obalech a také v důsledku znemožnění přístupu vzduchu do dýchacích cest mechanickým překrytím po krátké chvíli na místě zemřel“¹¹⁴.

Sama obžalovaná se hájila tím, že si průběh porodu nepamatuje, vybavila si pouze první porodní bolesti a následně až okamžik o několik hodin později, kdy si ji do péče přebírali pracovníci záchranné služby. Provedené znalecké posudky ale vyloučily takové několika hodinové bezvědomí i jiné okolnosti, které by mohly způsobit ztrátu paměti.

Provedeny byly také svědecké výpovědi lékařů rychlé záchranné služby, lékařů nemocnice, kam byla obžalovaná následně převezena, příslušníků Policie ČR provádějících ohledání na místě činu a také osob z blízkého okruhu obžalované, zejména spolupracovníků ze zaměstnání. Jejich výpovědi se v žádných zásadních okolnostech neodlišovaly, proto bych zde uvedla souhrnný závěr zjištěného. Po příjezdu zdravotnické záchranné služby, kterou přivolala matka obžalované kvůli údajnému potratu, do bytu obžalované nebyla tato v bezvědomí a působila klidným a vyrovnaným dojmem. Spolupracovala, adekvátně odpovídala na otázky a tvrdila, že nevěděla, že byla těhotná, neprojevovala ani žádné stavy lítosti či jiné emoce nad ztrátou svého dítěte.

V bytě obžalované nebyla nalezena žádná literatura týkající se těhotenství, žádné dětské oblečení ani jiné věci, jež by byly určeny pro dítě a ze kterých by se dalo usuzovat, že se připravovala na příchod potomka. Své výpovědi ohledně potratu, příp. bezvědomí v době po porodu poté také několikrát změnila, až nakonec přiznala, kam mrtvolku dítěte ukryla. Provedeno bylo také psychiatrické vyšetření, které neprokázalo žádnou specifickou psychopatologii, jež by mohla mít za následek vznik zvláštního rozrušení v době poporodní.

¹¹⁴ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 31 T 2/2003.

Otázky ze strany vyšetřovatelů směřovaly rovněž ke zjištění osobní a sociální situace obžalované v době před porodem, tedy jaký měla vztah ke svým rodičům a k pravděpodobnému otci svého dítěte, jakým způsobem se projevovala v zaměstnání apod.

Co se týká stop zajištěných na místě činu, zajištěn byl zejména igelitový sáček s neurčitým obsahem, který matka obžalované předala pracovníkům záchranné služby, a po jeho ohledání bylo zjištěno, že se jedná o placentu. Dále bylo nalezeno několik kusů oblečení potřísněného krví, které se v bytě nacházelo, prostěradlo potřísněné krví s měkkými tkáněmi a rovněž stopy daktyloskopické. Samotný nález mrtvého novorozence je v protokolu z ohledání místa činu popsán následovně: „(...) leží před igelitovou taškou žluté barvy. Taška je svým otvorem orientována směrem do zadního levého rohu místnosti. Byla zajištěna jako stopa č. 4 – věcná, daktyloskopická, biologická. V této žluté tašce se nachází igelitová taška bílooranžové barvy, která byla zajištěna jako stopa č. 5. – věcná, daktyloskopická, biologická. V bílooranžové tašce se nachází průhledná bezbarvá igelitová taška, která byla zajištěna jako stopa č. 6 – věcná, daktyloskopická, biologická. Všechny tyto jednotlivé tašky jsou do sebe vloženy dnem jedné tašky ke dnu druhé tašky a jejich otvory jsou tedy orientovány jedním směrem. V těchto taškách se nachází vlhká barevná osuška černozelenočervené barvy, která byla zajištěna jako stopa č. 8 – věcná, biologická. Do této osušky je zabaleno tělíčko mrtvolky novorozence.“¹¹⁵

Jak jsem již zmiňovala výše, za stěžejní důkaz pro vyšetřování daného trestného činu považuji znalecké posudky. Ráda bych zde uvedla citaci ze dvou posudků provedených v tomto konkrétním případě; jeden z nich se vztahuje k ohledání těla mrtvého novorozence, druhý pak zachycuje vyjádření k duševnímu stavu obžalované. Znalkyně z oboru zdravotnictví v odvětví soudního lékařství MUDr. O. C. se k posouzení příčiny smrti novorozence vyjádřila následovně: „K pitvě bylo doručeno tělo novorozence mužského pohlaví tělesné hmotnosti 3400 g a výšky 51,5 cm, přičemž mrtvolka měla vyvinutou ve všech svalových partiích těla mrtvolnou ztuhlost a byly vyznačeny nevytlačitelné mrtvolné skvrny. Na kůži zemřelého bylo zjištěno pošpinění mázkem a krví, nehty na ruce přesahovaly konečky prstů, obě varlata měl novorozenec sestouplá v šourku. Dále bylo zjištěno ložisko prokrvácení spojivky pravého oka a tečkovité krevní výronky na krku z obou stran. Při vnitřní prohlídce byly objektivizovány výrazné známky dušení, a to tečkovité až splývající krevní výronky a v měkkých pokrývkách lebních, pod poplicnicí obou plic, akutní rozedma plic, otok mozku, tekutá krev a akutní překrvácení orgánů. Byla provedena

¹¹⁵ Protokol z ohledání místa činu ze dne 25. 10. 2001.

tzv. plovací zkouška a zjištěno, že v komplexu krčních a hrudních orgánů, jakož i se samotnými plícemi, byla pozitivní. Toto svědčí o skutečnosti, že po porodu dítě žilo, a to nikoliv krátký časový úsek, protože muselo po porodu dýchat delší dobu, přičemž se lze opřít o rozpětí obou plic. Vedle jejich vzdušnosti byla navíc v žaludku zjištěna bublina vzduchu, což zase svědčí pro okolnost, že novorozenec vzduch spolykal, tedy žil. S největší pravděpodobností dítě také křičelo. Při pitvě nebyly zjištěny žádné známky onemocnění přirozené povahy anebo změny svědčící pro vrozenou vývojovou vadu. Šlo o donošeného a zralého novorozence, neexistuje ukazatel, který by svědčil o předčasném porodu. Nebylo prokázáno běžné poporodní ošetření, tzn. omytí tělíčka, podvázání pupečníku apod. Na pupečníku byly vedle úplného konce ještě ve dvou místech zjištěny pokusy o jeho přerušení a šlo o defekty, které nevznikly prostým natržením, ale zřejmě z části byly způsobeny ostře a poté dotrženy. Prvotně tedy mohlo jít o nastřížení, naříznutí nebo nakousnutí. Podobný charakter měl volný konec pupečníku. Bezprostřední příčinou smrti bylo uzavření nosu a úst se znemožněním přístupu vzduchu do dýchacích cest a dále dušení v minimálním prostoru, kde nebyl kyslík. Jednoznačně se jedná o smrt násilnou.¹¹⁶

K posouzení zdravotního stavu obžalované bylo provedeno také její znalecké zkoumání a vypracován znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a odvětví klinické psychologie. Znalec PhDr. P. V., klinický psycholog, ve svém posudku vyjádřil, že intelekt obžalované odpovídá pásmu průměru v rámci normy, což jí mimo jiné umožňuje, aby chápala význam faktu vlastního těhotenství, nesprávnost jeho utajování a rizik s tím spojených. Z psychologického pohledu se jedná o lehce nevyváženou osobnost introvertního typu, která vykazuje chudší emotivitu a menší vyzrállost. Zjištěny nebyly žádné signály emočně pozitivního vztahu k dítěti a absentují známky tzv. těšení se na dítě. Jednání obžalované je dle znalce vysvětlitelné tím, že jednala v osobní tísní a takové její jednání navazuje na taktiku utajování těhotenství. Nebylo však zjištěno, že by byla vystavena významnějším stresovým vlivům, a rovněž nic, co by signalizovalo dramatické psychické krize či nezvládané prožitky úzkosti nebo jiných emocí.¹¹⁷

Nezbytným předpokladem k tomu, aby obžalovaná žena mohla být odsouzena podle mírněji trestné skutkové podstaty dle ustanovení § 142 TZ, je prokázání stavu „rozrušení způsobeného porodem“. V tomto konkrétním případě soud dospěl k závěru, že „není možné zcela vyloučit, že k jistému rozrušení u obžalované při porodu či bezprostředně po něm došlo,

¹¹⁶ Znalecký posudek znalkyně MUDr. O. C, znalkyně z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, ze dne 17.02.2002, součástí spisu jako č. l. 25–39.

¹¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 31 T 2/2003.

nicméně nedosahovalo takové míry, aby bylo jednání dotyčné posuzováno podle privilegované skutkové podstaty. Její vůle nebyla ničím oslabena“¹¹⁸. Posuzovány byly i okolnosti jako to, že v době porodu byla obžalovaná doma sama a bez pomoci jiné osoby, opačným argumentem, vylučujícím mimořádný stav rozrušení, byla skutečnost, že porod trval maximálně devět hodin, což není doba neobvyklá, nebo i to, že v bytě byla zavedena pevná telefonní linka, a obžalovaná si tedy bez větších obtíží mohla přivolat pomoc.

Jako příklad toho, jakými hledisky se soud dále při posuzování rozrušení způsobeného porodem zabývá, bych zde uvedla rozsudek Nejvyššího soudu ČR, který za skutečnosti, jež mohly mít za následek takový stav myslí rodičky, považuje její nešťastné manželství, lásku ke zploditeli dítěte, který ji opustil, o němž však stále doufala, že se k ní vrátí, dále také smrt matky obžalované v době, kdy již byla těhotná, obava z toho, že se s dítětem narozeným mimo manželství neuplatní, strach z vyloučení z rodinného kruhu a další.¹¹⁹ Pro zohlednění sociální a ekonomické situace se vyslovil Nejvyšší soud ČSFR, když uvedl, že znalec se má zabývat také sociálními aspekty obviněné, které mohly nepříznivě ovlivnit její psychiku: „Jde zejména o nedostatek prostředků na vlastní obživu i obživu dítěte, bydlení u cizích lidí a negativní zkušenost s tím, že když přiznala těhotenství, musela předchozí bydliště opustit, absence rodinného zázemí, pocit hanby z porodu nemanželského dítěte.“¹²⁰

Závěrem je s ohledem na výše uvedené třeba konstatovat, že v případech vraždy novorozenců jejich matkami, resp. zejména při jejich vyšetřování a posuzování, se orgány činné v trestním řízení zabývají širokým spektrem okolností, jejichž souhrnné vyhodnocení následně přináší odpověď na otázku, zda v konkrétním případě nastaly natolik mimořádné skutečnosti, jež odůvodňují specifické psychické rozpoložení rodičky. Hodnotí se zde nikoli pouze zdravotní a psychický stav pachatele, ale navíc jsou ve větší míře než u jiných skutkových podstat zohledňovány sociální a ekonomické faktory, prostředí a zázemí, ze kterého pachatelka pochází. Prokázání těchto a dalších okolností je následně tím, co činí daný trestný čin privilegovanou skutkovou podstatou ve vztahu k trestnému činu vraždy.

¹¹⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 31 T 2/2003.

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 01. 1974, sp. zn. 7 To 45/73.

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10. 07. 1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91.

4 Ženy ve výkonu trestu odnětí svobody

Za spáchání trestného činu je možné jeho pachateli uložit trestní sankci. Trestními sankcemi jsou dle vymezení trestního zákoníku¹²¹ tresty a ochranná opatření. Jejich výčet taxativním způsobem vymezuje přímo trestní zákoník. Na prvním místě tohoto výčtu je v ustanovení § 52 TZ uveden trest odnětí svobody. Ve své práci se budu podrobněji zabývat pouze tímto druhem trestu, neboť právě u něj je možné nejlépe vymezit jeho specifika a rozdíly při jeho ukládání a následném výkonu v případech, kdy je pachatelkou trestného činu žena.

4.1 Právní úprava trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody má plnit speciálně preventivní účel, a to tím, že chrání společnost po dobu jeho výkonu a zároveň omezuje možnost odsouzeného páchat další trestnou činnost. Plní rovněž účel výchovný, jednak již samotným uložením, jednak poté systematickým výchovným působením během výkonu trestu. Je možné jej uložit za každý trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku, zároveň ale trestní zákoník zdůrazňuje jeho subsidiární povahu, pokud jde o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹²² V ustanovení § 55 odst. 2 TZ se výslovně uvádí, že „Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem“.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je zásahem do osobní svobody pachatele trestného činu, a tedy zásahem do základního lidského práva, jež je v České republice zakotveno na ústavní úrovni. Článek 4 Ústavy České republiky¹²³ (dále jen „Ústava ČR“) garantuje ochranu základních práv a povinností prostřednictvím soudní moci a tuto ochranu dále rozvíjí čl. 90, který mimo jiné stanoví, že jsou to pouze soudy, kdo může rozhodovat o vině a trestu za trestné činy.

¹²¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 36.

¹²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 397–398.

¹²³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zůstaneme-li na ústavní úrovni, je také nezbytné zmínit Listinu základních práv a svobod České republiky¹²⁴ (dále jen „LZPS“), která ve svém čl. 8 jednak zaručuje osobní svobodu každého a jednak to, že „Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon“. Neméně důležité je zakotvení zásady zákonnosti v čl. 39, jejíž odraz je dále upraven také přímo trestním zákoníkem. Článek 39 LZPS ji vyjadřuje následujícími slovy: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“ V LZPS také najdeme ustanovení vztahující se přímo k ukládání trestu, konkrétně v čl. 6. odst. 3, jež stanoví nepřipustnost trestu smrti. Zakázáno je také ukládat kruté, nelidské nebo ponižující tresty (čl. 7 odst. 2 LZPS).

Neopomenutelným pramenem, který tvoří právní rámec pro ukládání trestů, je již zmínění trestní zákoník¹²⁵.

Samotné vězeňství je poté upraveno několika předpisy, jimiž jsou zejména zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, vyhláška MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, a vyhláška MS č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Konkrétní podmínky výkonu trestu v jednotlivých věznicích jsou blíže upraveny ve vnitřních řádech věznic, které jsou vydávány na základě zákona, nejsou však právními normami.

4.2 Specifické zacházení se ženami ve vězení

Stejně jako trestná činnost, kterou ženy páchají, vykazuje oproti mužské kriminalitě určitá specifika, rovněž samotný výkon trestu odnětí svobody a s ním související postavení a situace ženy je odlišná od situace a postavení vězněných mužů. Za pravděpodobně nejvýraznější rozdíl bych označila sociální postavení ženy vyplývající z její role matky. V mnoha případech je totiž žena jediným rodičem, resp. jediným známým rodičem, což na ženu klade nemalé požadavky, jako jsou zejména výchova dítěte a jeho hmotné zabezpečení. Problematikou vztahů vězněných rodičů a jejich dětí se zabývá program Děti vězněných rodičů, v jehož rámci jsou organizovány tzv. asistované návštěvy, tj. setkání dítěte s jeho

¹²⁴ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

rodičem ve vězení za doprovodu asistenčního týmu, a také je poskytována odborná pomoc samotným rodičům.¹²⁶

Specifickou otázkou je v této oblasti výkon trestu odnětí svobody těhotných žen a žen, které jsou matkami novorozenců či dětí velmi malých. V těchto případech je kladen důraz na to, že těhotná žena má být poslána do vězení pouze v případech nezbytně nutných, ve kterých se uplatnění jiné sankce ze strany státu ukazuje jako nedostačující, a dále na základní požadavek, aby k porodům nedocházelo ve věznici. Ke způsobu řešení se vyjadřuje i sama ředitelka ženské věznice ve Světlé nad Sázavou: „Pokud je odsouzena žena, která je těhotná, ze zákona jí soud přeruší trest odnětí svobody, a to do jednoho roku věku dítěte. To je velké privilegium, žena může prožít těhotenství, kojení a nejdůležitější rok v životě svého dítěte doma. Poté nastupuje do výkonu trestu.“¹²⁷

V situacích, kdy jde o děti již narozené, bylo vzato za podklad pro přijetí určitého řešení zohlednění sociálních vazeb mezi matkou a dítětem, rozumový a mravní vývoj dítěte a také případné následky odloučení.¹²⁸ Výsledným řešením bylo zřízení specializovaných oddělení věznic, kde ženy-matky mohou mít své dítě až do dovršení určitého věku dítěte u sebe. Povinností odsouzených je zejména mít dítě u sebe a pečovat o něj tak, aby se nepřerušila vzájemná vazba. Smyslem je také naučit odsouzené starat se o své děti a působit na odsouzené preventivně, aby se v budoucnu další trestné činnosti nedopouštěly.¹²⁹

V následující podkapitole své práce bych se ráda zaměřila na specializovaný oddíl pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí, jenž je zřízen v rámci ženské věznice ve Světlé nad Sázavou, který jsem v rámci získávání podkladů pro psaní diplomové práce měla možnost navštívit a osobně se tak seznámit s jeho fungováním.

V návaznosti na zavedení možnosti, aby odsouzené matky mohly mít po určitou dobu své dítě u sebe, se ovšem nabízí také otázka, o jak dlouhou dobu by se mělo jednat. S ohledem na zaměření této práce není mým cílem se touto skutečností blíže zabývat, pouze bych na tomto místě ráda zmínila, že názory na uvedenou problematiku se různí. Setkat se tak můžeme se zastánci stanoviska, že dítě by mělo zůstat s matkou, co nejdéle je to možné, a to právě z důvodu vytváření citové vazby mezi nimi. Naopak odpůrci tvrdí, že vězení je natolik

¹²⁶ KOVAŘÍKOVÁ, Markéta. *Děti vězněných rodičů* [online]. vscr.cz, 2010 [cit. 08.05.2018]. Dostupné na: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/%C4%8CV2_2010_web.pdf.

¹²⁷ VRÁNOVÁ, Nina. Odsouzeným ženám dává vězení novou naději, říká ředitelka věznice [online]. aktualne.cz, 09.06.2017 [cit. 08.06.2018]. Dostupné na: <https://zena.aktualne.cz/kariera/odsouzene-zeny-rikaji-ze-jim-vezeni-dalo-novou-nadeji-rika-r~b3c476be4b7d11e790040025900fea04/?redirected=1529317615>.

¹²⁸ MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2000, s. 89.

¹²⁹ Výkon trestu odsouzených matek s dětmi. [online]. vscr.cz, [cit. 08.05.2018]. Dostupné na: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/o-nas/vykon-vezestvi/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi/>.

abnormální prostředí, které může ovlivnit vývoj dítěte negativním způsobem, že je vhodné zde novorozeně ponechat po dobu maximálně několika měsíců, přesněji dokud není schopno vnímat, v jakém prostředí se nachází.¹³⁰

Osobně se ztotožňuji spíše s názorem prvním, zejména z toho důvodu, že matky se v mnoho případech teprve ve vězení učí, jakým způsobem o dítě pečovat, neboť z vlastní rodiny žádný řádný model výchovy dětí neznají. Pro některé odsouzené může podobná zkušenost zároveň poskytnout nejlepší argument, proč v budoucnu další trestnou činnost nepáchat, neboť si uvědomí, že by o své dítě již pečovat osobně nemohly. Dalším významným argumentem je dle mého názoru také to, že nejsou ojedinělé případy, kdy je matka jedinou osobou, která může o dítě pečovat, a v situaci, kdy by jí bylo dítě odebráno, je jediným možným řešením umístění v kojeneckých ústavech, dětských domovech či obdobných institucích. V neposlední řadě pak nemohu s názorem „abnormálního prostředí“ plně souhlasit na základě vlastní zkušenosti. Je nepochybné, že vězení je institucí s formálně stanovenými pravidly a určitým režimem, ale při prohlídce Věznice Světlá nad Sázavou jsem měla možnost se na vlastní oči přesvědčit, že oddělení, ve kterém si svůj trest odpykávají matky s dětmi, je od jiných oddělení značně odlišné a v žádném případě nepůsobí dojmem místa, ve kterém by dítě psychicky strádalo.

Specifika výkonu trestu v případě odsouzených žen vymezuje rovněž zákon o výkonu trestu odnětí svobody¹³¹ (dále jen „ZTOS“) a dále též vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, (dále jen „Řád výkonu TOS“). ZTOS v ustanovení § 67 zakotvuje možnost, aby v případech zvláštního zřetele hodných a pokud to umožňují podmínky ve věznici, bylo odsouzené ženě povoleno mít ve výkonu trestu své dítě u sebe zpravidla do tří let jeho věku, a to za splnění dalších podmínek. O žádosti matky v takovém případě rozhoduje na základě vyjádření odborné komise ředitel věznice. Řád výkonu TOS potom zdůrazňuje, že v případě výkonu trestu odsouzených žen se zásadně přihlíží k psychickým a fyziologickým zvláštnostem žen, k zvláštním potřebám těhotných žen, žen krátce po porodu a kojících matek (ustanovení § 89 a násl.). Podrobnosti pak upravují vnitřní řády jednotlivých věznic.

4.3 Ženská Věznice ve Světlé nad Sázavou

Areál současné Věznice ve Světlé nad Sázavou sloužil původně jako škola v přírodě. V roce 2000 byl celý komplex převeden do užívání Vězeňské služby ČR, postupně začala

¹³⁰ *Vězněné ženy ve světě: soubor materiálů a dokumentů*. Vězeňská služba České republiky, 2005, s. 36–41.

¹³¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

také probíhat rekonstrukce celého areálu a v listopadu téhož roku zde byly ubytovány první ženy. Provedená rekonstrukce navýšila ubytovací kapacitu z původních 200 míst na 520, ženy jsou ubytovány ve společných ložnicích, z nichž největší mají až pět lůžek. Samostatné (jednolůžkové) pokoje se nacházejí pouze na oddělení pro výkon trestu matek s nezletilými dětmi.¹³²

V současné době slouží Věznice Světlá nad Sázavou pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen se zvýšenou ostrahou a s ostrahou v odděleních s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Ve věznici jsou zřízeny také specializované oddíly, kterými jsou specializovaný oddíl pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí ve všech stupních zabezpečení věznice s ostrahou a specializovaný oddíl pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovně nezařaditelných ve všech stupních zabezpečení věznice s ostrahou a v typu věznice se zvýšenou ostrahou. Dále je zřízeno zvláštní oddělení pro výkon trestního opatření odnětí svobody pro odsouzené ženy.¹³³

4.3.1. Oddíl pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí

Specializovaný oddíl pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí zřízený ve Věznici Světlá nad Sázavou byl otevřen 1. října 2002. Z tohoto důvodu je tato ženská věznice v České republice výjimečná, neboť je první a zároveň jedinou věznicí na našem území, která umožňuje odsouzeným matkám ve výkonu trestu odnětí svobody každodenní péči o jejich nezletilé děti. Kapacita oddílu poskytuje místo k pobytu 15 matkám s celkovým počtem 20 dětí.¹³⁴

Cíl vytvoření takového oddělení je vymezen přímo vnitřním řádem věznice a jedná se zejména o „posilování a rozvíjení kladné citové vazby mezi matkou a dítětem, vytvoření pevného vztahu vedoucího k rodičovské zodpovědnosti, uspokojování veškerých potřeb dětí při respektování daného stavu a stupně vývoje dítěte, rozvíjení pocitu samostatnosti a zodpovědnosti u odsouzených žen, stimulování pozitivních postojů a dovedností, které jsou žádoucí pro návrat do společnosti, vedení matek ke komplexní péči o duševní a psychický rozvoj dítěte“.¹³⁵

¹³² Vězeňská služba České republiky. *České věznice* [online]. Praha: 2008[cit. 08.05.2018]. Dostupné na: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/ceske_veznice.pdf.

¹³³ Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světlá nad Sázavou ze dne 27.09.2017, poskytnutý ředitelkou věznice. Dostupný také na: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/wp-content/uploads/sites/34/2018/04/V%C5%98V-V%C4%9Bznice-Sv%C4%9Btl%C3%A1-nad-S%C3%A1zavou-pro-odsouzen%C3%A9.pdf>.

¹³⁴ *Věznice Světlá nad Sázavou* [online]. Dostupné na: www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/.

¹³⁵ Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Světlá nad Sázavou ze dne 27.09.2017, poskytnutý ředitelkou věznice. Dostupný také na: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/wp->

Do tohoto oddílu jsou přijímány odsouzené ženy zařazené k výkonu trestu do typu věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení a jejich děti, a to zpravidla ve věku od jednoho do tří let věku, výjimečně až do dovršení čtyř let věku. Takovým výjimečným důvodem je zejména zájem na zachování sourozeneckých vazeb. Pro zařazení, resp. přijetí do tohoto oddílu musí žena splňovat několik podmínek, kterými jsou:

- žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti;
- trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení tří let věku dítěte;
- délka trestu matky je delší než šest měsíců;
- žena o dítě před výkonem trestu řádně pečovala a po propuštění z výkonu trestu bude mít možnost se o dítě starat;
- zdravotní a psychický stav musí ženě umožňovat o dítě pečovat;
- kladné stanovisko dětského psychologa dítěte na specializovaný oddíl;
- prokazatelné finanční zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v případě přijetí na oddělení;
- kladné stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí
- a další kritéria, která jsou při výběru odsouzených matek zohledňována.

V případě, že odsouzená všechny předpoklady splňuje a je ředitelkou věznice vydáno kladné rozhodnutí o umístění na specializovaný oddíl, vyrozumí o takovém rozhodnutí také orgán sociálně-právní ochrany dětí, který pak u matky ve výkonu trestu provádí pravidelné kontroly.

Prokázání finančního zajištění žádající matky je nezbytné z toho důvodu, že veškeré potřeby pro dítě (jako jsou např. strava, ošacení, hračky apod.) zajišťuje z vlastních prostředků. Při nástupu dítěte složí matka pro jeho potřeby na svůj účet ve věznici částku minimálně ve výši dvojnásobku měsíčního životního minima pro dítě do šesti let. Finanční prostředky zaslané odsouzené do věznice jako sociální dávka pro dítě nebo výživné lze použít pouze k uspokojení potřeb dítěte a nelze je použít k jiným účelům.

Pokud bylo odsouzené matce povoleno zařazení do oddílu pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí, má právo mít své dítě u sebe a z toho jí zároveň vyplývají i různé povinnosti. Primárně jde o povinnost celodenně o dítě pečovat, přičemž taková péče zahrnuje zejména péči o zdraví dítěte, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dále je to příprava stravy, zajištění hygieny a činností, jako je praní či žehlení, a také aktivní

trávení času s dítětem (v podobě hraní her, vycházek, sportovních činností apod.). Matka také odpovídá za bezpečnost nezletilého dítěte. Na tomto oddíle jsou matky ubytovány v samostatných ložnicích, ve kterých je pro dítě připraveno vybavení v podobě postele s matrací, přebalovací pult, skříň na dětské prádlo a hygienické potřeby, ohrádka a umyvadlo.¹³⁶

Na základě prohlídky, kterou jsem měla možnost na tomto oddíle absolvovat, si zde dovolím uvést také subjektivní hodnocení celého prostředí. Jako velmi pozitivní hodnotím umístění specializovaného oddílu pro výkon trestu matek s nezletilými dětmi v rámci celého areálu věznice odděleně od ostatních odsouzených žen. Při vstupu na daný oddíl je poté velmi snadné zapomenout, na jakém místě se vlastně nacházíte, neboť vybavení a výzdoba ložnic i společných prostor jsou velmi odlišné od klasických oddílů. Na oknech nenajdete mříže, naopak převládá výzdoba v podobě obrázků a jiných dětských motivů či barevná výmalba na stěnách. Společenská místnost je vybavena potřebami pro různé výtvarné aktivity nebo hraní her s dětmi. Samotné ložnice pak rovněž nepůsobí neosobním dojmem, ale naopak jsou v rámci možností co nejvíce uzpůsobeny tak, aby připomínaly prostředí, ve kterém vyrůstají děti mimo areál věznice.

K celkovému dojmu přispívá i to, že odsouzené matky mohou nosit vlastní oděv. Dle vyjádření psychologky působící ve světelské věznici má takto vybavené prostředí eliminovat negativní vlivy, které nevyhnutelně na děti, jejichž matky si odpykávají trest odnětí svobody, v tomto prostředí působí. To ale není jediným důvodem, neboť pokud jde o děti velmi malé, zpravidla si vůbec neuvědomují, v jakém prostředí se nacházejí. Je zde proto evidentní i vliv na samotné matky, které jsou prostřednictvím společných aktivit s dětmi připravovány na následný život, tedy život po výkonu trestu.

Dle mého názoru je zřízení takového oddílu pro výkon trestu velkým přínosem, a to nejen pro děti, které díky tomu nemusejí být odloučeny od své matky, ale rovněž pro samotné odsouzené. V první řadě pobyt na speciálním oddílu napomáhá vytváření citové vazby mezi matkou a dítětem, posílení rodičovské odpovědnosti, usnadnění návratu se do společnosti po výkonu trestu a v neposlední řadě stanovení určitého denního režimu s dítětem či také osvojení si každodenních aktivit, jako je úklid, vaření a další péče o dítě.

Denní režim na oddíle probíhá podle časového rozvrhu dne. Začíná v 7:00 ranní hygienou, následují aktivity jako příprava stravy, úklid, vycházky, povinnosti vyplývající

¹³⁶ Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Světla nad Sázavou ze dne 27.09.2017, poskytnutý ředitelkou věznice. Dostupný také na: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/wp-content/uploads/sites/34/2018/04/V%C5%98V-V%C4%9Bznice-Sv%C4%9Btl%C3%A1-nad-S%C3%A1zavou-pro-odsouzen%C3%A9.pdf>.

z péče o dítě, spánek dětí a noční klid. Aktivity s dětmi probíhají buď ve společenské místnosti, nebo na vycházkovém dvoře. Organizovány jsou i akce mimo věznici. Samotná práce s dětmi je stanovena individuálně pro každý případ tak, aby odpovídala věku dítěte. Pravidelně je také sledován zdravotní stav dětí, a to přímo dětskou zdravotní sestrou.¹³⁷

S ohledem na skutečnost, že fungování věznic a výkon trestu v nich jsou svázány mnoha formálními pravidly, která vycházejí jak z právních norem, tak z již zmiňovaných vnitřních řádů, jsem se domnívala, že domluvit se na návštěvě takového zařízení nebude vůbec jednoduché. Byla jsem proto velmi překvapena vstřícným přístupem ze strany vedení světelské ženské věznice. Pro vstup do věznice bylo třeba podat žádost paní ředitelce, což byl jediný formální požadavek, který bylo nutné splnit. Samozřejmostí bylo odebrání mobilního telefonu, případně jiných nebezpečných předmětů před samotným vstupem do areálu věznice. Paní ředitelka mě přijala velmi mile a ochotně vyslechla důvod mé návštěvy a mé požadavky. Následně mě předala do péče jedné z vychovatelek působících ve věznici, která mě po celém oddělení provedla a vysvětlila mi jeho chod a režim věznice. Žádala jsem zejména o přístup na specializovaný oddíl pro výkon trestu matek nezletilých dětí, proto se převážná část mé návštěvy uskutečnila právě na tomto oddíle. Všichni zaměstnanci, se kterými jsem se setkala, i samotné prostředí působili velice přívětivým dojmem.

Věznici ve Světlé nad Sázavou, konkrétně tedy oddíl, kde se nacházejí odsouzené spolu se svými dětmi, jsem směla navštívit celkem dvakrát. Při mé první návštěvě jsem měla možnost setkat se se všemi matkami ve výkonu trestu, sdělila jsem jim účel své návštěvy a dala jim čas na rozmyšlenou, zda by byly ochotné odpovědět mi na pár otázek. Při druhé návštěvě mi vychovatelka sdělila, že mi umožní setkání se dvěma matkami, které se rozhodly se mnou spolupracovat.

Dovoleno mi bylo rozhovor s odsouzenými si pro vlastní potřebu nahrávat a rovněž si činit písemné poznámky, ovšem za stálé přítomnosti paní vychovatelky. Zároveň jsem byla upozorněna na to, že v mé diplomové práci se nesmějí objevit žádná jména ani jiné údaje, které by umožnily identifikaci odsouzených, a také že případné poznámky z rozhovorů mohou používat pouze parafrázovaně. Čas na rozhovor s matkami byl omezen dobou, po kterou jejich děti po obědě spaly, což bylo na jednu stranu velmi limitující, na stranu druhou mě ale během rozhovoru napadala řada otázek týkajících se dalších skutečností, které by mě

¹³⁷ Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Světlá nad Sázavou ze dne 27. 9. 2017, poskytnutý ředitelkou věznice. Dostupný také na: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/wp-content/uploads/sites/34/2018/04/V%C5%98V-V%C4%9Bznice-Sv%C4%9Btl%C3%A1-nad-S%C3%A1zavou-pro-odsouzen%C3%A9.pdf>.

zajímaly; ani několik dalších návštěv by pravděpodobně nestačilo na to, abych mohla skutečně poznat a pochopit „vnitřní systém“ vězeňského života.

Předem jsem si samozřejmě připravila několik otázek, na které jsem se odsouzených žen chtěla zeptat, ale měla jsem poněkud obavy, že nebudou příliš ochotné mi o sobě cokoli vyprávět. Tyto obavy se ale ukázaly jako zbytečné, obě ženy (i když rozhovor probíhal s každou z nich zvlášť) setkání pojaly jako možnost se vypovídat, do jisté míry snad i jako obhajobou svých činů. Své otázky jsem proto omezila pouze na ty nejnútnejší a za největší přínos návštěvy věznice ve Světlé nad Sázavou považuji možnost pozorovat odsouzené ženy – jejich chování, způsob uvažování i to, jakým způsobem zasáhl trest odnětí svobody do jejich životů, resp. životů jejich rodin. Z pohledu právního bylo velmi zajímavé zjišťovat, do jaké míry se liší posuzování určitého jednání či způsobu života z pohledu díkce zákonů od posouzení totožného jednání odsouzenými ženami, resp. zjištění, že určité jednání, které je zákonem postihováno jako protiprávní, samotné odsouzené mnohdy považují za tzv. „normální způsob života“.

Základní otázky, na které jsem se obou odsouzených ptala, byly stejné:

- 1) Kolik je vám let?
- 2) Jaký trestný čin jste spáchala?
- 3) Jste ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé?
- 4) Kolik máte dětí a jaký je jejich věk?
- 5) Jak hodnotíte možnost mít své nezletilé dítě u sebe po dobu výkonu trestu?
- 6) Jaký je přístup pracovníků Věznice Světlá nad Sázavou k vaší osobě?
- 7) Jste připravena na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?
- 8) Odradil vás výkon trestu odnětí svobody od dalšího páčání trestné činnosti?

Na tomto místě bych ráda shrnula obecné poznatky získané na základě rozhovoru s odsouzenými, v následující kapitole bych se poté blíže zaměřila na konkrétní osobnosti odsouzených matek. S ohledem na ochranu osobních údajů nebudu uvádět konkrétní věk odsouzených, pouze v obecné rovině mohu – v souladu s požadavkem ředitelky věznice – konstatovat, že nejpočetnější skupinu tvoří odsouzené ve věku 30–40 let. Nejčastější trestnou činností v případě zde umístěných žen jsou krádeže či podvody, nezřídka jde ale také o trestnou činnost spáchanou v souvislosti s návykovými látkami. Co se týká názoru odsouzených matek na možnost mít u sebe nezletilé dítě, je nepochybně kladný. Shodně uvádějí, že absenci vzájemného odloučení považují za prospěšnou jak pro sebe, tak i pro své děti, a připouštějí, že právě možnost výkonu trestu na speciálním oddělení do značné míry ovlivňuje hodnocení jejich vlastního selhání v souvislosti s uvězněním. Zároveň se odráží

i v jejich plánech do budoucna, tedy v pohledu na život, který chtějí žít po propuštění z výkonu trestu.

To zároveň souvisí i s odpovědí na otázku, zda se matky cítí být připravené na život po propuštění. Opět shodně uvádějí, že průprava spočívající v celodenní péči o jejich dítě jim jistě dává dobrý základ i pro život mimo „zdi věznice“ a také že hodlají v takto nastaveném způsobu života pokračovat, zároveň však připouštějí i určité obavy. Jejich pochybnosti se však netýkají (jak jsem sama předpokládala) opakování trestné činnosti, spíše se jedná o strach ze společnosti, tj. jakým způsobem budou přijaty a zda se dokážou bez větších obtíží začlenit zpět do „reálného života“.

Stejně tak jednotný postoj zastávají i vůči preventivnímu působení výkonu trestu odnětí svobody. Obě respondentky potvrdily, že výkon trestu na ně má značný výchovný účinek a že se spáchání dalšího trestného činu v budoucím životě v každém případě vyvarují. Opodstatněnost takových výroků dokládají i statistiky, jejichž výsledky shrnuje ředitelka Věznice Světlá nad Sázavou: „V porovnání s ostatními ženami je recidiva na tomto oddělení naprosto minimální, pohybuje se kolem deseti procent.“¹³⁸

¹³⁸ VRÁNOVÁ, Nina. Odsouzeným ženám dává vězení novou naději, říká ředitelka věznice [online]. aktualne.cz, 09.06.2017 [cit. 08.06.2018]. Dostupné na <https://zena.aktualne.cz/kariera/odsouzene-zeny-rikaji-ze-jim-vezeni-dalo-novou-nadeji-rika-r/r~b3c476be4b7d11e790040025900fea04/?redirected=1529317615>.

5 Ženy zařazené pro výkon trestu odnětí svobody na specializovaný oddíl pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou

V této kapitole své diplomové práce bych ráda přiblížila dva příběhy odsouzených žen, které si odpykávají svůj trest ve Věznici Světlá nad Sázavou na specializovaném oddílu pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými dětmi. Údaje, ze kterých zde vycházím, jsem získala na základě rozhovoru s odsouzenými ženami, který se uskutečnil v rámci mé návštěvy ve světelské věznici. Nejedná se o žádný zpracovaný kvalitativní výzkum, jde pouze o dokreslení tématu na příkladech dvou žen. Z důvodu ochrany osobních údajů nebudu uvádět žádná jména ani jiné osobní údaje týkající se samotných odsouzených či jejich dětí.

Celá kapitola je do jisté míry odbočením od čistě právního pohledu na problematiku kriminality, kterou páchají ženy, dle mého názoru ale může být uvedení reálných příběhů přínosem, poskytujícím trochu jiný pohled na pachatelky trestné činnosti. Pokusím se zde nastínit jednak cestu, která jednotlivé odsouzené vedla ke spáchání protiprávního činu, a dále to, jak vnímají svoji roli matky a jakým způsobem k tomu přispívá výkon trestu právě na tomto speciálním oddílu věznice. V neposlední řadě popíšu, jak tyto odsouzené vidí svoji budoucnost, tedy jakým způsobem vnímají výchovné působení výkonu trestu odnětí svobody na svoji osobu.

5.1 Odsouzená A

Odsouzená A je paní staršího věku, ve výkonu trestu pečuje o své nejmladší dítě. Kromě toho má doma ještě dvě starší děti z prvního manželství, nikoli ale zatím dospělé. Po jejím uvěznění přešly do péče svého biologického otce. Odsouzena byla za loupežné přepadení, a to podle jejích slov pouze proto, že se sama nahlásila, a byla tak zadržena přímo na místě činu. Čin spáchala pod vlivem silného rozrušení v důsledku zkratkovitého jednání, jež vyplynulo z vyhrocené situace. Její manžel ji totiž dlouhodobě psychicky týral a dovedl ji až k činu, za který byla odsouzena.

Poměry, ze kterých odsouzená pochází, mají do harmonického rodinného soužití skutečně daleko. Rodinné zázemí je poměrně široké, což sama vzhledem ke svému romskému původu považuje za naprosto normální. Se svým prvním mužem, otcem dvou starších dětí, prakticky nebyla v kontaktu a ani o děti nejevil žádný zájem. Teprve poté, co bylo jisté, že odsouzená A bude muset nastoupit do výkonu trestu, se ujal péče o ně. Ani s druhým

manželem, otcem dítěte, které má u sebe ve vězení, nemá právě nejlepší vztah. Sama odsouzená ho považuje za příčinu své současné situace a tvrdí, že po výkonu trestu se k muži již nevrátí a bude sama pečovat o všechny své děti. Je přesvědčená, že nebýt současného partnera, vedla by dál spořádaný život, chodila do práce a věnovala se svým dětem.

Z jejího vyprávění je patrné, že vztah k dětem je pro ni velmi zásadní. Děti jsou pro ni důležitou součástí života a budoucnost bez nich si představit neumí. Po propuštění z výkonu trestu si plánuje najít práci, trestná činnost v jejím případě byla pouze jednorázovou záležitostí a rozhodně neplánuje nic podobného opakovat. Neobává se ani toho, že by ji po propuštění její okolí bralo jinak nebo že by snad mohla mít problém opětovně se začlenit do společnosti. Naopak z čeho obavy má, je vztah starších dětí k jejich biologickému otci. Mohly by si k němu totiž vybudovat natolik silný citový vztah, že by se k ní již vrátit nechtěly. Před nástupem výkonu trestu jim vše vysvětlila, zejména to, že po určitou dobu se o ně starat nemůže, ale na jejím postavení matky a vztahu k nim to nic nemění. Jisté obavy pak projevila i ve vztahu k otci svého nejmladšího dítěte. V současné době se vídá nejmladší dítě se svým otcem při návštěvách ve věznici, ale je jí jasné, že se budou muset vídat i v budoucnu. Zároveň ale doufá, že v důsledku odloučení se vztah mezi nimi uklidní a budou schopni spolu normálně komunikovat. Znovu mi ale opakuje, že vracet se k němu již nechce.

Položila jsem odsouzené otázku, zda si dokáže představit, že by musela svůj trest vykonávat na běžném oddíle, tedy bez svého nejmladšího dítěte. Bez zaváhání se mi dostalo odpovědi, že nikoliv, neboť děti vnímá jako to nejdůležitější aspekt ve svém životě. Připouští také, že jí vyhovuje tamější režim, který je značně odlišný od jiných oddílů pro výkon trestu. Dodržování určitých povinností chápe jako nutnost. Za největší výhody považuje možnost volně se navštěvovat s ostatními odsouzenými maminkami a také přítomnost psycholožky, které se může kdykoli svěřit se svými problémy či starostmi.

Již od počátku pohovoru s touto ženou mi bylo jasné, že žádné informace, které mi o sobě sdělí, nemohu považovat za jednoznačně pravdivé a že její vyjádření musím hodnotit velmi opatrně. Neměla problém s komunikací s „cizím“ člověkem, ochotně hovořila. Zároveň ale také hodně zastírala a některé informace si upravovala dle svého. Patrné to bylo zejména z toho, že některá její vyjádření si odporovala, často svá vyjádření opakovala, ovšem většinou pokaždé v trochu jiné verzi. Nepřísluší mi hodnotit, proč takto jedná a není ani cílem mé práce zjišťovat, jaká je realita, to by samozřejmě vyžadovalo zcela jiný typ výzkumu. Nejpravděpodobnější mi však připadá skutečnost, že si chtěla někomu zvenčí postěžovat na svůj nelehký osud a že snad i hledá trochu pochopení či soucitu, kterého se jí ve vězeňském

prostředí nedostává. Sama paní vychovatelka, která byla celému rozhovoru přítomna, mi následně nepřímou potvrdila, že tato matka je velkou „vypravěčkou“.

5.2 Odsouzená B

Druhá matka, pro účely své práce ji budu označovat jako odsouzená B, byla opakem odsouzené A. Jedná se o mladou ženu, matku jednoho dítěte. Zpočátku působila velmi nesměle, což se ale později ukázalo pouze jako jakýsi obranný postoj k ověření si toho, s kým se dostává do kontaktu a zda mi může důvěřovat. Nejprve trochu váhala, co mi může a nemůže říci, po nějaké chvíli ale začala působit jistým dojmem. Osobně ji považuji za velmi inteligentní ženu, mluvila plynule, odpovídala na položené otázky a zbytečně neodbíhala od tématu. Bylo patrné, že o svém činu hodně přemýšlela a měla jasnou představu o životě po propuštění z výkonu trestu.

Ve vězení je umístěna pro trestný čin vydírání; v době rozhovoru byla ve výkonu trestu již několik měsíců. O samotném činu, pro který byla odsouzena, se příliš bavit nechtěla, spíše se zaměřila na tu etapu, která mu předcházela, zejména na období, kdy se sama na určitou dobu stala závislou na drogách. Drogy začala užívat na střední škole, kde se seznámila s partou lidí, ve které bylo brání drog považováno za naprosto normální. Chvíli nabídkám, aby taky nějakou drogu vyzkoušela, odolávala, ale postupem doby přestala vnímat jakýkoli důvod, proč se tomu bránit.

Odstěhovala se od rodičů, začala chodit za školu a veškeré peníze, které si vydělávala na příležitostných brigádách, utrácela za drogy. V této partě se také seznámila s otcem svého dítěte, rovněž závislým na drogách. Vydělané peníze ale postupně přestávaly stačit, a proto si je začala opatřovat i jiným způsobem. Právě za účelem opatřit si prostředky pro získání drog se dopustila také činu, pro který je ve výkonu trestu. Čeho konkrétně se v tomto případě dopustila, mi ale svěřit nechtěla, což plně respektuji. Zjevně si velice dobře uvědomuje, v čem spočívala nezákonnost jejího jednání, a o to víc jsem se proto musela pozastavit nad skutečností, že období, ve kterém brala drogy a obstarávala si finance na své živobytí mimo jiné i formou drobných krádeží, označuje za „normální život“.

V případě této odsouzené je patrné, že pochází ze zcela jiného prostředí než odsouzená A. S rodiči vždy (až do doby, než začala brát drogy a přerušila téměř veškerý kontakt s nimi) vycházela velmi dobře. Sama přiznává, že je jim velice vděčná za jejich chování a především za skutečnost, že i přes to, jaký způsob života vedla a že skončila ve výkonu trestu, si k sobě opět našli cestu a po celou dobu ji podporují. Pravidelně ji chodí

navštěvovat do věznice a má slíbeno, že jakmile bude propuštěna z výkonu trestu, může se k nim i se svým dítětem nastěhovat. S otcem svého dítěte se nestýká a z jeho strany není patrný žádný zájem o dítě ani o ni samotnou.

Z rozhovoru s touto odsouzenou postupně zjišťuji, že se jedná o ženu, která má své myšlenky velmi dobře srovnané. Velice jasně si uvědomuje, čeho se dopustila. Uložený trest přijímá jako následek svých činů, nikoli jako osobní křivdu. Sama přiznává, že je ráda za možnost mít i ve výkonu trestu své dítě a vychovávat ho. V tom hodlá pokračovat i po propuštění na svobodu. Do budoucna neplánuje opakovat trestnou činnost a v žádném případě se nechce vrátit ani k braní drog. Chce si najít práci, možná i pokračovat ve studiu, především se chce ale věnovat výchově svého dítěte. Její představa je vést takový život, aby i svým rodičům mohla vrátit to, jakou oporou pro ni v současné době jsou. V průběhu rozhovoru několikrát zmíní, že je a vždy byla člověkem, který si od nikoho nenechá mluvit do života, a veškeré její činy vycházely z její svobodné vůle (samozřejmě až na období, kdy její svobodná vůle byla ovlivněna nutností sehnat prostředky na další dávku drogy). Z toho také vyplývá, jakým dojmem působí na mě osobně, a sama mi následně potvrdí, že nikdy nebyla osobou, která by stála v pozadí. Vždy se naopak nacházela v pozici vůdčí osobnosti.

V rámci výkonu trestu si také začala reálně uvědomovat svoji roli matky. Snaží se maximálně vynahradit svému dítěti určité nevýhody, které sebou vězeňské prostředí přináší. Připouští, že její minulost by mohla mít negativní vliv i na její dítě, ale reakce společnosti po propuštění z výkonu trestu se nebojí. Silná schopnost sebereflexe a čas na přemýšlení, který momentálně má, ji prý dokážou připravit i na ty nejhorší reakce, které ji mohou v reálném světě potkat.

Je pevně přesvědčená, že za zdi věznice se již nevrátí. Podle vyjádření psychologky, která působí ve světelské věznici, se jedná o ženu, u které kořeny vedoucí ji k jednání, kterého se dopustila, mohou být uloženy hluboko v minulosti, v době jejího dětství. Zároveň také připouští, že jde o člověka natolik inteligentního, že by případná recidiva byla možností zvolenou na základě uvážení rozhodnutí, proto se i její odborné posouzení kloní k tomu, že možnost opakování trestné činnosti je v tomto případě značně malá.

Závěr

V závěru této práce bych ráda shrnula poznatky, ke kterým jsem při jejím zpracování dospěla. Celá práce je zaměřena na násilnou kriminalitu, kterou páchají ženy. Jedním z důvodů pro volbu právě tohoto tématu byla skutečnost, že ženám jako pachatelkám trestné činnosti je stále věnována poměrně malá pozornost, a nejsou tudíž v dostatečné míře zohledněna specifika, která jsou s ní spojena.

Jednou z otázek, kterými jsem se v rámci své diplomové práce zabývala, bylo určení, jakých trestných činů se ženy dopouštějí nejčastěji. Výpočty jsem prováděla na základě údajů o počtech trestných činů, které obsahuje kriminální statistika Policie České republiky. Na základě těchto údajů a vlastních výpočtů mohu potvrdit vyjádření, že podíl pachatelek-žen je oproti pachatelům-mužům poměrně nízký. Srovnání jsem prováděla za období let 2008–2017 a dospěla jsem k závěru, že nejčastěji se ženy dopouštějí trestného činu úmyslného ublížení na zdraví. Na druhém místě se nejčastěji objevuje trestný čin loupeže, následuje týrání svěřené osoby a opuštění dítěte nebo svěřené osoby. V některých letech významný podíl zaujímá také trestný čin porušování domovní svobody, např. v roce 2010 tvořil téměř 8 % násilné kriminality, které se ženy dopustily. Z případů vražd jsou početně nejvýznamnější vraždy motivované osobními vztahy. Ani samotná kriminální statistika nerozlišovala pohlaví pachatelů od počátků, k takovému dělení přistoupila až od roku 2008, který jsem z tohoto důvodu zvolila pro své výpočty jako rok počáteční.

V souvislosti s již zmiňovanou kriminální statistikou Policie ČR jsem se dále zamýšlela nad otázkou, jaké činy lze skutečně považovat za násilné. Skupinu násilných trestných činů tvoří několik dílčích podskupin deliktů, které nalezneme v různých dílech zvláštní části trestního zákoníku. Jednak jsou to takové činy, jejichž skutková podstata vyžaduje naplnění znaku násilí či pohrůžky násilím, které je prostředkem k dosažení sledovaného cíle. Dále jsou to trestné činy, jejichž skutkové podstaty výslovně vyžadují naplnění znaku násilí nebo pohrůžky násilím. Takové násilí či pohrůžka násilím zde ale nejsou prostředkem k dosažení cíle (který může být majetkového, sexuálního nebo jiného charakteru), nýbrž samo násilné působení na oběť je cílem. Další subkategorií jsou trestné činy, které znak násilí či pohrůžky násilím ve skutkové podstatě přímo nevyžadují, avšak jde o takové delikty, pro které je násilné jednání pachatele typické. A konečně je to i skupina trestných činů, u nichž násilí či pohrůžka násilím nejsou ani přímo znakem skutkové podstaty, ani není pro jejich spáchání použití násilí typické, ale jeho použití nelze v těchto případech považovat za ojedinělý jev.

Hlavním problémem kriminální statistiky pak je, že vůbec nezohledňuje, zda konkrétní trestné činy byly skutečně spáchány násilným způsobem u těch trestných činů, které mohou být spáchány jak násilným, tak i nenásilným způsobem. Zařazuje trestné činy výhradně podle právní kvalifikace, nikoli podle toho, jakým způsobem byl čin skutečně spáchán. S tím souvisí i další problém již zmíněné policejní statistiky, a to že v rámci násilné kriminality neviduje některé trestné činy, které jsou často páčány násilným způsobem, typicky například znásilnění a sexuální nátlak (ty jsou řazeny mezi kriminalitu mravnostní).

Dostupná literatura, která se kriminalitou zabývá, se zaměřuje zejména na určitá specifika, která protiprávní jednání žen doprovázejí. V rámci této práce jsem ani já tuto otázku nemohla opomenout a pokusila jsem se o určité shrnutí či zobecnění nejvýznamnějších specifíků. Na tomto místě bych připomněla, že se jedná zejména o počet spáchaných činů, příp. i menší závažnost takových činů. Typické pro ženy je, že se protiprávního jednání dopouštějí pod vlivem emocí ovlivňovaných mimo jiné i určitými biologickými procesy. Dále ke specifickým znakům ženské kriminality patří také nižší výskyt recidivy a poměrně malá organizovanost v páčání trestné činnosti na rozdíl od mužů. Ženy-recidivistky se nespecializují na páčání určité trestné činnosti tak jako muži. Málokdy používají speciální metody, dopouštějí se spíše různorodých deliktů. Častěji také bývají při svém násilném činu ovlivňovány negativní zkušeností z dětství. Ženy jsou opatrnější a pasivnější než muži, často vystupují spíše v roli pomocníka.

Určité specifikum, které souvisí s trestnou činností, jež páčají ženy, přinesl i sám trestní zákoník, který v ustanovení § 142 zakotvil trestný čin, jehož pachatelkou může být výhradně žena, a to trestný čin vražda novorozence dítěte matkou. Tomuto trestnému činu jsem se věnovala v kapitole třetí této práce a snažila jsem se na konkrétním případě, který byl projednáván u Krajského soudu v Ostravě, poukázat zejména na kritéria, na základě kterých soud v takových případech rozhoduje. Kromě toho jsem se změřila také na stručné objasnění toho, jak probíhá samotné vyšetřování takového případu.

Zajímavou otázkou v souvislosti s trestně odpovědnými ženami je také výkon trestu odnětí svobody. Ženy ve vězení čelí specifickým problémům, některé jejich potřeby (zejména zdravotní a související s biologií ženy) jsou odlišné od vězňených mužů, k čemuž však většinou nebývá příliš přihlíženo. V důsledku malého počtu ženských věznic jsou odsouzené ženy umístovány daleko od domova a věznic sdílejí pachatelky závažné i méně závažné trestné činnosti, což vede k uplatňování přísnějšího bezpečnostního režimu i na málo nebezpečnou kriminální populaci. Mnohé z odsouzených žen jsou matky malých dětí, často

dokonce v roli výhradního živitele. S jejich uvězněním a umístěním daleko od domova dochází k odloučení od těchto dětí, což má pro ženu i děti velmi negativní psychický účinek.

V této práci jsem se zaměřila na ženskou věznici ve Světlé nad Sázavou, která je v rámci České republiky výjimečná tím, že umožňuje výkon trestu odnětí svobody na specializovaném oddíle pro výkon trestu odnětí svobody matkám nezletilých dětí. Při splnění stanovených podmínek jsou do tohoto oddílu přijímány odsouzené ženy zařazené k výkonu trestu do typu věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení a jejich děti, a to zpravidla ve věku od jednoho do tří let, výjimečně až do dovršení čtyř let věku. Pokud bylo odsouzené matce povoleno zařazení do oddílu pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí, má právo mít své dítě u sebe a z toho jí zároveň vyplývají i různé povinnosti. Primárně jde o povinnost celodenně o dítě pečovat, přičemž taková péče zahrnuje zejména péči o zdraví dítěte, o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Možnost odsouzené mít své dítě u sebe ve výkonu trestu je do značné míry i psychologickým aspektem, který má přispět k uvědomění si vlastního selhání a zároveň také odradit odsouzené od páčání další trestné činnosti. Z toho důvodu jsem jako závěrečnou kapitolu své práce zařadila krátké shrnutí příběhu dvou odsouzených žen, s nimiž jsem měla možnost se ve světské věznici setkat.

Při zpracování této diplomové práce, prostudování dostupné literatury a dalších zdrojů jsem dospěla k jednoznačnému názoru, že kriminalitě, kterou páchají ženy, by měla být věnována mnohem větší pozornost, neboť jde v určitých ohledech o záležitost natolik specifickou, že nelze vždy uplatňovat pravidla, která se vztahují na kriminalitu obecně. S argumentem, že podíl pachatelů trestných činů je minimální, rovněž nelze v současné době souhlasit, neboť i kriminální statistiky Policie České republiky dokládají, že počet odsouzených žen roste. Domnívám se tedy, že by mělo být i nadále pokračováno v současném trendu, kdy se (i když poměrně pomalu) stává otázka ženské kriminality předmětem zájmu nejen ze strany médií a potažmo veřejnosti, ale zejména ze strany odborníků.

Seznam použitých zdrojů

Knižní literatura:

- BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2007. 116 s.
- ČEPELÁK, Jiří, KARABEC, Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, 1986. 156 s.
- DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 336 s.
- HERETIK, Anton. *Extrémna agresia. I. Forenzná psychológia vraždy*. Nové Zámky: Psychoprof, 2012. 277 s.
- HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 190 s.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Rukověť kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 532 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. 976 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. 848 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. 1312 s.
- KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 664 s.
- KVAPILOVÁ, Helena, DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 248.
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminalita v roce 2007*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2009. 115 s.
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Násilná kriminalita v nejisté době*. 2. vydání. Praha: IKSP, 2015. 141 s.
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výzkum prvovězněných žen*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2009. 212 s.
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2005. 203 s.
- MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum, 2004. 168 s.
- NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2008. 527 s.
- POLLAK, Otto. *The Criminality of Women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950. 202 s.

- RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. 642 s.
- SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí. O psychologické podstatě násilí, o jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996. 134 s.
- SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 290 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 3632 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I. Obecná část. § 1–139. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1450 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. II. Zvláštní část. § 140–421. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 2182 s.
- ŠČERBA, Filip a kol. *Násilná kriminalita*. 2. vydání. Praha: Leges, 2015. 264 s.
- ŠIMOVČEK, Ivan a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 408 s.
- ŠTEFAN, Jiří, MACH, Jan. *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2005. 264 s.
- TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3. vydání. Praha: Avicenum, 1985. 799 s.
- TRÁVNÍČKOVÁ, Ivana. *Specifické aspekty zneužívání drog u žen*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2001. 90 s.
- URBANOVÁ, Martina. *Ženská delikvence jako sociální jev*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 144 s.
- URBANOVÁ, Martina, VEČERA, Miloš. *Ženská delikvence. Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 248 s.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2003. 210 s.
- VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: IKSP, 1993. 76 s.
- VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1975. 620 s.
- *Vězněné ženy ve světě: soubor materiálů a dokumentů*. Vězeňská služba České republiky, 2005. 86 s.
- VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011. 425 s.

- VICHLENDÁ, Milan. *Kriminologie*. 1. vydání. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, s. r. o., 2011. 224 s.
- *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. 1. vydání. Praha: Dům OP Diderot, 1997. 2800 s.
- ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto. *Základy kriminologie*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. 137 s.

Odborné články:

- HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 55–59.
- KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, s. 141.
- KUČERA, Jiří. Význam znaleckých posudků a formulace otázek v případech vražd novorozených dětí matkami. *Kriminalistický sborník*, Praha: Ředitelství služby kriminální policie: Ústředna kriminální policie Policejního prezidia ČR: Ministerstvo vnitra ČR, 2003, roč. 47, č. 4, s. 31.
- KUČERA, Milan. K aplikaci institutu násilí v právu. *Bezpečnostní teorie a praxe*, 2008, č. 3, s. 35–48.

Internetové zdroje:

- KOVAŘÍKOVÁ, Markéta. *Děti vězněných rodičů. České vězeňství* [online]. vscr.cz, 2010 [cit. 8.5.2018]. Dostupné na: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/%C4%8CV2_2010_web.pdf.
- VRÁNOVÁ, Nina. *Odsouzeným ženám dává vězení novou naději, říká ředitelka věznic*. [online]. aktualne.cz, 09.06.2017 [cit. 08.06.2018]. Dostupné na: <https://zena.aktualne.cz/kariera/odsouzene-zeny-rikaji-ze-jim-vezeni-dalo-novou-nadeji-rika-r/~b3c476be4b7d11e790040025900fea04/?redirected=1529317615>.
- Vězeňská služba České republiky. *České věznice* [online]. vscr.cz, 2008 [cit. 08.05.2018]. Dostupné na: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/ceske_veznice.pdf.
- *Vnitřní řád pro odsouzené věznice Světla nad Sázavou ze dne 27.09.2017* [online]. vscr.cz, [cit. 08.06.2018]. Dostupné na: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/wp-content/uploads/sites/34/2018/04/V%C5%98V-V%C4%9Bznice-Sv%C4%9Btl%C3%A1-nad-S%C3%A1zavou-pro-odsouzen%C3%A9.pdf>.

- Vláda ČR. Sněmovní tisk 410/0. Důvodová zpráva ze dne 25. 2. 2008 k návrhu trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Komentář k § 140. *ASPI* [právní informační systém].

Právní předpisy:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Internetové stránky:

- www.rosa-os.cz
- www.policie.cz
- www.justice.cz
- www.mvcr.cz
- www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou

Soudní rozhodnutí:

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. ledna 1974, sp. zn. 7 To 45/73.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10. 7. 1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91.

- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 31 T 2/2003.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 12. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá násilnou kriminalitou. Zaměřena je na tu část násilné kriminality, které se dopouštějí ženy jako její pachatelky, a snaží se vystihnout zejména specifika, která jsou s ženskou kriminalitou spojena.

První kapitola této práce vymezuje základní pojmy, které charakterizují kriminalitu obecně. Obsahuje také historický kontext a stručně popisuje vývoj kriminality. Kapitola druhá se již zaměřuje výhradně na ženy jako pachatelky trestné činnosti a charakterizuje její specifika oproti kriminalitě mužů. Ve třetí kapitole jsem prováděla srovnání, jakých trestných činů se ženy dopouštějí nejčastěji. Do této kapitoly jsem zahrnula také rozbor dvou nejzávažnějších činů, tedy trestného činu vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou. Kromě odborné literatury jsem vycházela především ze soudních spisů a judikatury, která se k těmto činům vztahuje. Kapitola následující je zaměřena na výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen. Obsahuje jednak právní úpravu výkonu trestu odnětí svobody a následně se zaměřuje na výkon tohoto trestu na specializovaném oddíle pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými dětmi. Závěrečná kapitola představuje malé odbočení od čistě právního pohledu na kriminalitu a přináší konkrétní příběhy dvou žen, které si odpykávají trest odnětí svobody ve Věznici Světlá nad Sázavou.

Při zpracování diplomové práce jsem pro zařazení trestných činů do skupiny násilné kriminality vycházela z kriminální statistiky Policie České republiky, na základě které jsem také prováděla srovnání trestných činů spáchaných ženami v poměru k trestným činům, jichž se dopouštějí muži. Tímto srovnáním jsem došla k závěru, že kriminalita žen tvoří stále minimální podíl na celkové kriminalitě. Mimo to také mohu konstatovat, že v případě pachatelek-žen jsou oproti mužům patrné odlišnosti jak v motivaci, která je k trestné činnosti vede, tak ve způsobu spáchání trestného činu. Rozdíly nalezneme i ve vyšetřování činů jimi spáchaných či v následném výkonu uloženého trestu.

Summary

The thesis deals with the topic of violent crime. It focuses on violent crimes committed by women and strives to capture the specifics of female crime.

The first chapter of the thesis defines the basic terms related to crime in general. It also includes the historical context and a brief description of the history of crime. The second chapter focuses exclusively on females as perpetrators of crime and on how crime committed by women is different to that committed by men. The third chapter provides an overview of the crimes women commit most frequently as well as a more detailed analysis of two of the most serious criminal offences – homicide and maternal infanticide. Apart from relevant literature, court files and case-law related to the issue were used as resources. The next chapter deals with imprisonment. At first, it covers the legislation related to it and then focuses on the execution of prison sentence at specialized prison units designed for mothers with underage children. The final chapter leaves the strictly legal view of crime and introduces the stories of two women serving their sentence in the Prison of Světlá nad Sázavou.

In order to classify female criminal offences as violent, the criminal statistics of the Police of the Czech Republic were used. The same statistics were used when comparing criminal offences perpetrated by women to those perpetrated by men. Based on the comparison, it is clear that female crime represents a minor share of all committed crimes. It can also be stated that differences can be found between female and male crime offenders as far as their motivation to perpetrate crime and the way the crimes are committed. The investigations of crimes committed by women and the subsequent execution of the sentence differ from those related to men's criminality as well.

Klíčová slova

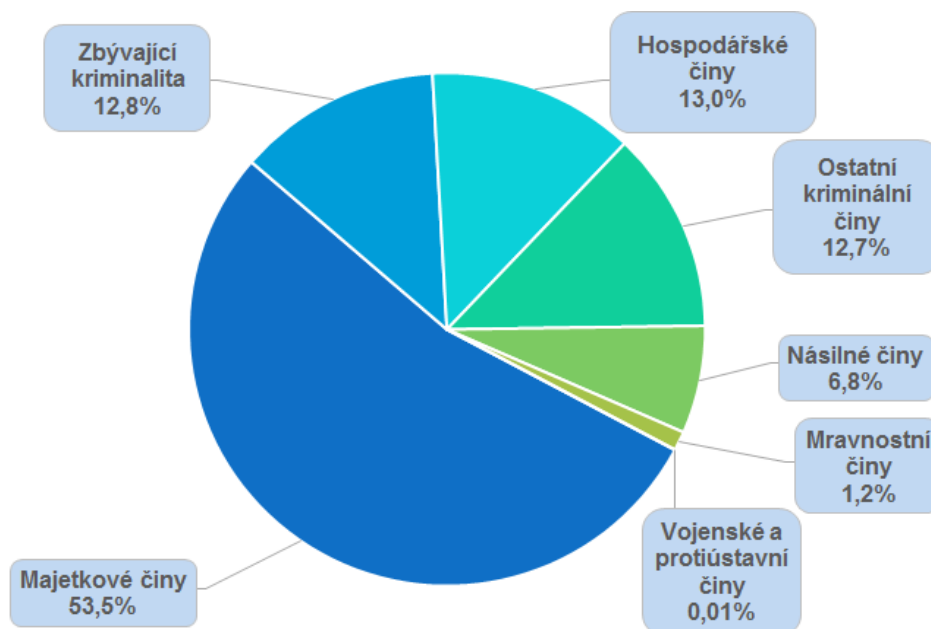
kriminalita – násilí – ženy – vražda – vražda novorozeného dítětem matkou – výkon trestu

Keywords

crime – violence – women – homicide – maternal infanticide – execution of sentence

Přílohy

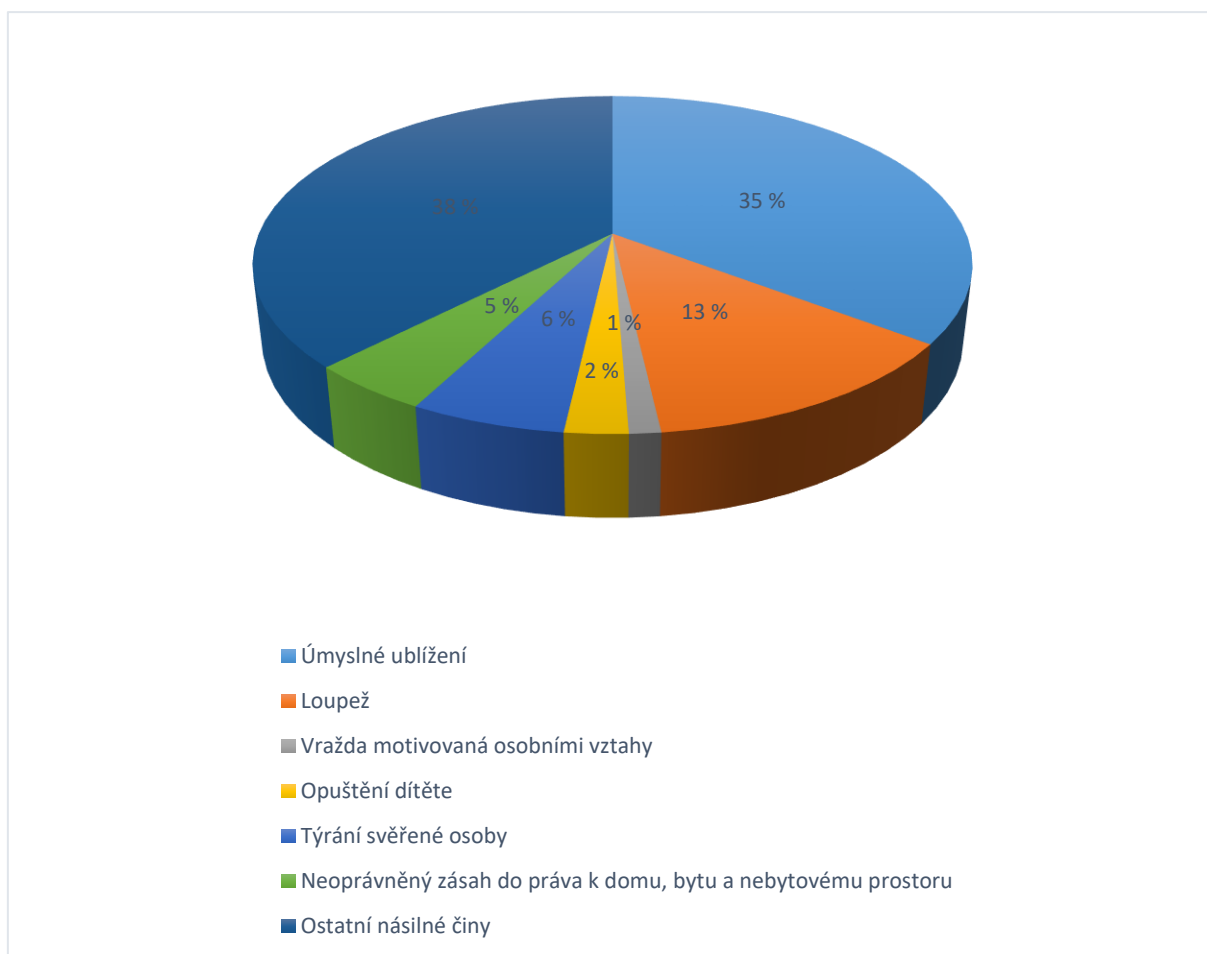
Příloha č. 1: Podíl násilných trestných činů na celkové kriminalitě za rok 2016

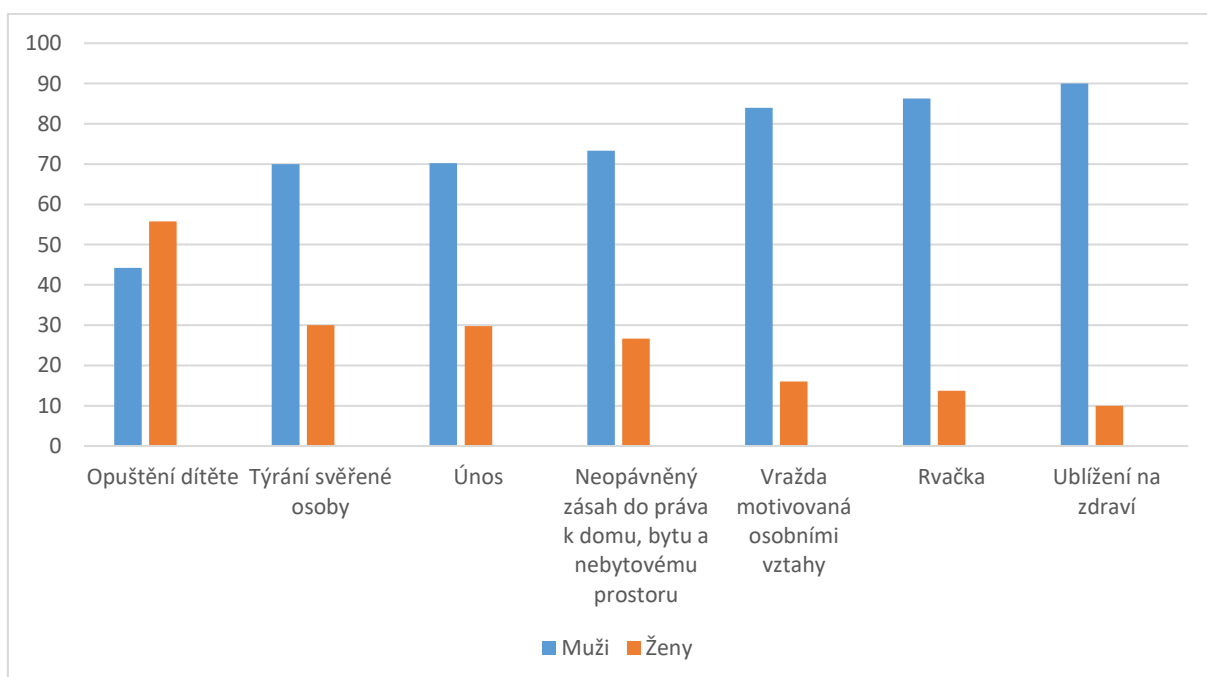
Příloha č. 2: Porovnání počtu odsouzených mužů a žen z let 2006 až 2016

Rok	Muži	Ženy	Celkem
2006	15 376	803	16 179
2007	15 792	855	16 647
2008	17 209	891	18 100
2009	18 367	1 007	19 374
2010	18 320	1 129	19 449
2011	19 234	1 307	20 541
2012	19 129	1 300	20 429
2013	13 491	810	14 301
2014	15 411	1 022	16 433
2015	17 568	1 282	18 850
2016	19 019	1 482	20 501

Příloha č. 3: Průměrný stav násilné kriminality páchané ženami v letech 2008–2017

Příloha č. 4: Porovnání kriminálních činů mužů a žen v letech 2008–2017

Příloha č. 5: Stav násilné kriminality za období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015

TSK	NÁZEV	ZJIŠTĚNO	ŽENY
101	Vraždy loupežné	7	0
102	Vraždy sexuální	2	0
103	Vraždy motivované osobními vztahy	86	20
104	Vraždy na objednávku	4	0
105	Vraždy novorozence matkou	1	0
106	Vraždy ostatní	55	6
111	Usmrcení lidského plodu – pomoc a svádění ženy	0	0
112	Usmrcení lidského plodu – se souhlasem ženy	0	0
113	Usmrcení lidského plodu – bez souhlasu ženy	0	0
115	Zabití	2	0
116	Usmrcení z nedbalosti	90	13
121	Opuštění dítěte	10	6
122	Únos	4	1
131	Loupeže	1 995	122
132	Loupeže na finančních institucích	27	1
141	Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – mimo policistovi	88	12
142	Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – policistovi	470	39
143	Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – obecnímu policistovi	149	9
151	Úmyslné ublížení na zdraví	5 229	336
161	Rvačky	9	1
171	Násilí a vyhrožování proti skupině obyvatel	43	2
172	Braní rukojmí	1	0
173	Nebezpečné vyhrožování	2 197	89
174	Nebezpečné pronásledování	487	29
181	Vydírání	1 232	66
182	Omezení a zbavení osobní svobody	167	9
183	Porušování domovní svobody	2 251	150
184	Neoprávněné zasahování do práva domu, bytu nebo nebytovému prostoru	326	82
185	Týrání svěřené osoby	176	35
186	Týrání osoby žijící ve společném obydlí	525	7
187	Omezování svobody vyznání	0	0
188	Útisk	28	2
189	Porušování svobody sdružovací a shromažďovací	0	0
190	Ostatní násilné trestné činy	8	1
	NÁSILNÉ ČINY CELKEM	15 669	1 038

Příloha č. 6: Struktura trestných činů vraždy v letech 2008–2017

